

**ASYA ALTYAPI YATIRIM BANKASI (AIIB) VE SOSYAL
POLİTİKA: ELEŞTİREL BİR DEĞERLENDİRME**

*The Asian Infrastructure Investment Bank (AIB) and Social Policy:
A Critical Review*

Aylin Güler Ünlü*

Geliş Tarihi / Received : 12 Aralık 2022

Kabul Tarihi / Accepted : 22 Ağustos 2023

Güler Ünlü, Aylin (2023) "Asya Altyapı Bankası (AIIB) ve Sosyal Politika: Eleştirel Bir Değerlendirme", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Cilt 21, Sayı 83, (Yaz 2023), ss: 85-131

85

Öz

Geleneksel çok taraflı kalkınma bankalarına yeni bir rakip olarak ortaya çıkan Asya Altyapı Yatırım Bankası (Asian Infrastructure Investment Bank-AIIB) kısa sürede genişleyen üyeliği, çeşitlenen faaliyetleri, Türkiye için mühim bir finansman odağı olması gibi nedenlerle önemli bir değerlendirme nesnesi haline gelmiş durumdadır. Bu çalışmada dünya kapitalist sistemi içerisinde tamamlayıcı bir unsur olarak görev yaptığını iddia ettiğimiz AIIB'nin sosyal politika anlayışının değerlendirilmesi, bu çerçevede sistem içerisindeki rolünün ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Politika, Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB), Çok Taraflı Kalkınma Bankaları, Dünya Bankası

Abstract

The Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB), which emerged as a new competitor to the traditional multilateral development banks, has become an important object of evaluation due

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, aylingulerunlu@gmail.com, ORCID Numarası: 0000-0003-2738-7017

PhD. Student, Ankara University, Institute of Social Sciences, Labor Economics and Industrial Relations Department, aylingulerunlu@gmail.com, ORCID Number: 0000-0003-2738-7017

to its expanding membership, diversifying activities and being an important financing focus for Turkey. In this study, it is aimed to evaluate the social policy understanding of the AIIB, which we claim to serve as a complementary element in the global capitalist system, and to reveal its role in the system within this framework.

Keywords: Social Policy, Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB), Multilateral Development Banks, World Bank

Giriş

Gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik kalkınmayı finanse etmek amacını taşımaları ile öne çıkarılan çok taraflı kalkınma bankaları, dünya kapitalist yönetim sistemi içerisinde esasen bunun çok ötesinde görevler üstlenmişlerdir. Bu aktörler kapitalizmin ideolojik taşıyıcılığı misyonu ile özellikle sistemin tarihsel dönemeçlerinde yöneldiği yolun şekillendirilmesinde, koordine edilmesinde, sadece gelişmekte olan ülkelerin değil tüm dünyadaki politikaların yönlendirilmesinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Bununla birlikte çok taraflı kalkınma bankaları sistem içerisinde yalnız değillerdir. Farklı pek çok aktörle hem rekabet etmekte hem de kapitalizmin sürdürülebilirliği ekseninde işbirliği ile çalışmaktadırlar. Nitekim Cammack (2006; 2009a:2-3; 2009b:34) Dünya Bankası (World Bank), IMF (International Monetary Fund), OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), Avrupa Birliği (European Union), G20 gibi aktörlere işaret ederek, tüm bu aktörlerin faaliyetlerinin 1980'lerin sonlarından bu yana devam eden ve kapitalizmi küresel ölçekte geliştirmeyi amaçlayan uzun vadeli bir projeye dayandığını ortaya koymuştur. Bu projenin temelinde ise küresel ölçekte rekabet düzeyini artıracak şekilde düzenlenen küresel bir sistemde, rekabetçi ürün ve işgücü piyasaları ile karakterize edilen ulusal ortamların yaratılması amacının yattığını belirtmiştir. Dolayısıyla bütün bu aktörlerin yıllardır sürdürdüğü özelleştirme, kuralsızlaştırma, serbestleşme gibi girişimlerin temelinde gelişmekte olan dünya, yükselen ekonomiler ya da gelişmiş dünya için bir proje değil, küresel kapitalist ekonomi genelinde rekabetçilik düzeyini en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan evrensel bir projenin yattığını vurgulamıştır. Bu çerçevede söz konusu aktörlerin faaliyet ve ilişkilerini “rekabet edebilirlik konusunda evrensel yakınlaşma” olarak nitelendirmiştir.

Gerçekten de çok taraflı kalkınma bankaları içerisinde öncü bir yerde duran Dünya Bankası'na baktığımızda, özellikle 1990'lı yıllardan bu yana öne çıkardığı tüm yoksullukla mücadele söylemlerine karşın, ortaya koyduğu politikaların temelinde rekabetçi kapitalizmin yükseltilmesi ve ilerletilmesi olduğu görülebilmektedir. Zira Dünya Bankası ve IMF'nin kredilerini yıllarca neoliberal mali ve politik talepleri içeren koşulluluklara bağlamasının, bu politikaların yaygınlaştırılması ve ilerletilmesini kolaylaştırdığı da bilinen

bir gerçektir. Nitekim bu politikalar ile başta sosyal harcamalar olmak üzere kamu harcamalarının sınırlandırılması, devletin rolünün azaltılması, özelleştirme, serbest piyasaların güçlendirilmesi gibi süreçler işletilerek sosyal politika alanı da yeniden yapılandırılmıştır. Bu yeniden yapılandırmalar neticesinde sosyal politikanın geleneksel unsurları açısından Özüğurlu'nun (2003:64) dikkat çektiği üç merkezde ciddi değişimler söz konusu olmuştur. Buna göre ilk olarak sosyal politika disiplininin sıklet merkezinde yer alan işçi sınıfı yerini yoksullara bırakmıştır. Bu, sosyal güvenlik kazanımları geriletilirken, sosyal yardım merkezli bir politika yaklaşımını beraberinde getirmiştir. İkinci olarak bağımlı çalışanların korunması ve güçlendirilmesi temelindeki sosyal politika hedefi yerine 'sosyal sermayenin' geliştirilmesine dair politikalar öne çıkarılmıştır. Bunda özellikle 1980'li yıllarda kapitalizmin içerisine girdiği krizden çıkış arayışında, kâr oranlarını artırmak hedefi ekseninde işgücünün ve işgücü piyasalarının kârlılık ve rekabet edebilirlik çerçevesinde yeniden düzenlenmesinin etkisi büyük olmuştur. Üçüncü olarak ise toplumsal bütünleşmeyi hedefleyen politika yönelimi, yerini piyasanın etkinlik ve rekabet stratejileriyle uyuma bırakmıştır. Sosyal politika alanının metalaştırılması/piyasalaştırılması ve finansal alana eklenmesi ile de el ele giden bu süreç, aynı zamanda sosyal politikaların özellikle bölüşüm ilişkileri içerisindeki sosyal adalete yönelen rollerinin geri plana itilmesini (Gökbayrak, 2022:111-112) beraberinde getirmiştir. Neticede sosyal politikalar kolektif bağlamından uzaklaştırılarak büyük ölçüde bireyselleştirilmiştir. Özetle sosyal politika alanının sosyal adaletten, toplumsal dayanışma temelli içeriğinden uzaklaştırıldığı bu ciddi dönüşüm sürecinde diğer pek çok aktörün yanında çok taraflı kalkınma bankaları belirleyicilikleri ve yönlendiricilikleri ile öne çıkmışlardır.

2016 yılında ise geleneksel çok taraflı kalkınma bankalarının arasına yeni bir rakip olarak Asya Altyapı Yatırım Bankası (Asian Infrastructure Investment Bank-AIIB) eklenmiştir. Öyle ki AIIB, faaliyetlerinin daha ilk beş yılında artan üyelik, yükselen meşruiyet, sağlanan güvenilirlik ve güvence altına alınan kârlar çerçevesinde oldukça başarılı bir kurum olarak nitelendirilmeye başlanmıştır (Haga, 2021:403). Türkiye de AIIB'nin faaliyetlerine başladığı yıl olan 2016'da Banka'ya üye olmuş, ayrıca süreç içerisinde Banka'nın fonlarının en büyük alıcılarından biri haline gelmiştir. Bunun yanı sıra kuruluşundan itibaren başta yeşil altyapı olmak üzere altyapı projelerinin finansmanına odaklanmış olan AIIB, pandemi süreci ile birlikte faaliyetlerini genişletmiş ve çeşitlendirmiş, ayrıca sosyal politika alanına da yönelmeye başlamıştır. Bu süreç ile birlikte özellikle eğitim ve sağlık konuları ile ilgili olarak sosyal altyapı başlığı öne çıkarılmış, projelerde pandemi ile mücadele çerçevesinde halk sağlığı finansmanı, ekonomik dayanıklılığı güçlendirmek

için hükümetlere sunulan destekleyici projelerde sosyal koruma bileşenleri görülmeye başlanmıştır. Bu çerçevede sistemde giderek daha fazla rol oynamaya çalışan, Türkiye'nin de dâhil olduğu pek çok ülkede faaliyetlerini yürüten AIIB'nin, sistem içerisindeki yerine, hedeflerine, faaliyetlerine ve politika anlayışlarına daha yakından bakmak giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu ekseninde bu çalışmada AIIB'nin sistem içerisindeki rolüne ve özel olarak sosyal politika anlayışına odaklanılarak, bunun yukarıda ifade ettiğimiz geleneksel çok taraflı kalkınma bankalarının etkisiyle sosyal politikanın dönüşümünü yansıtan çerçeveden bir farklılık taşıyıp taşımadığının sorgulanması amaçlanmıştır.

Buradaki iddialarımız AIIB'nin geleneksel çok taraflı kalkınma bankalarına bir rakip olarak ortaya çıkmış olsa da, esas olarak sisteme alternatif değil, sistem içerisinde tamamlayıcı bir unsur olarak işlev görmeye yöneldiğidir. Dolayısıyla AIIB de, Cammack'ın (2006, 2009a, 2009b) ifade ettiği "rekabet edebilirlik konusunda evrensel yakınlaşma" çerçevesinin içerisine yerleşmiş, sosyal politika anlayışı da bu amaç doğrultusunda şekillenmiş ve geleneksel çok taraflı kalkınma bankalarından ciddi bir farklılaşma söz konusu olmamıştır. Bu iddialarımızı sorgulamak için çalışmamızda öncelikle Banka'nın kuruluş nedenlerine ilişkin genel bir özet sunulacak, ardından geleneksel çok taraflı kalkınma bankalardan kendisini ayırttığı yönler ve benimsediği prensipler ekseninde AIIB'nin yapı ve işleyişine dair temel hususlar ortaya konulacaktır. Bunun akabinde AIIB'nin sosyal politika yaklaşımı incelenerek bu yaklaşımın geleneksel çok taraflı kalkınma bankalarından farklı olup olmadığı ortaya konulacak, bu çerçevede Banka'nın küresel kapitalist sistem içerisindeki yeri ve tamamlayıcı rolü değerlendirilecektir. Banka'nın sosyal politika yaklaşımına dair değerlendirmeler hem temel politika metinlerine, hem de sosyal politika alanına dönük faaliyetlerinin dayandığı anlayışa ve bu konulara ilişkin projelerinin içeriklerine bakılarak gerçekleştirilecektir.

AIIB'nin Doğuş Nedenleri Üzerine Kısa Bir Değerlendirme

Artan ekonomik etkinlik ve güçleri ile öne çıkan başta Çin olmak üzere Asya ve Güney ülkeleri, son yıllarda küresel ekonomik ve siyasi düzlemde daha etkin bir rol alma çabası içerisine girmişlerdir. Bu ülkelerin işbirliği çabaları esasen çok yeni olmasa da, Çin'in öncü olduğu bazı girişimler daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Esasen Çin'in de ekonomik işbirliği ve küresel düzlemde etkinliğini artırmaya dönük faaliyetlerinin çok yeni olmadığı bilinmektedir. Nitekim bu ülke, soğuk savaş sonrası dönemde küresel düzlemde iktisadi uyumunu artırmış, ciddi bir reform ve dışı açılma süreci geçirmiş, ayrıca bölgesel olarak daha aktif bir rol almaya yönelmiştir (Kuşku

Sönmez, 2020:36; Moris, 2021:210). Bununla birlikte Çin, özellikle 2008 küresel krizi sonrasında işgücü maliyetlerinin artması, ihracatın yavaşlaması, dış ekonomik şoklara artan duyarsızlığın yarattığı sorunların görülmesi, uzun süre ve yüksek hızla büyüyen ekonominin ithal enerji ve hammaddelere bağımlılığının artması, çevre üzerindeki ağır tahribatların ortaya çıkması gibi pek çok nedenle (Liu/Dunford, 2016:12-13) politikalarında bazı değişimlere gitmiştir. Örneğin Yu (2017: 356) Çin'in dış politika yönünün özellikle 2008'den sonra önemli ölçüde değiştiğini ve artık daha proaktif, iddialı ve küresel odaklı hale geldiğini belirtmiştir. Gerçekten de Xi Jinping'in başkanlığa gelmesiyle birlikte Çin, öncesinde "düşük profilini koruyup, asla liderliğe soyunmamak" olarak ifade edilen yaklaşımı, "başarmak için mücadele etmek" olarak değiştirmiştir (Çaşkurlu, 2022:1392). Bu çerçevede de Çin liberal uluslararası düzene daha fazla entegre olarak (Atlı/Akar, 2020:7) kapitalizm içerisinde giderek önemli bir ekonomik güç kazanmış ve süreç içerisinde de bu ilişkilerdeki rolünü güçlendirmeye odaklanmıştır. Bu eksende de ekonomik büyümesini sürdürebilmek için mevcut piyasalardaki etkisini ilerletmenin yanı sıra yeni piyasalar oluşturma arayışına da girmiştir.

Örneğin Kuşak ve Yol Girişimi (Belt and Road Initiative-BRI) bu çerçevede dikkat çekmiştir. Antik ipek yoluna referansla, ipek yolu rotası üzerindeki ülkeler arasında ticareti, yatırımı ve işgücü hareketliliğini artırmak amacıyla, altyapıyı geliştirmeyi hedefleyen bu girişim, otoyol, demir yolu, liman, enerji üretimi, teknoloji transferi gibi büyük ölçekli fiziki altyapı yatırımlarının yanı sıra ticaret antlaşmaları, düzenleyici standartlar ve finansal destekler gibi yatırımları da kapsamıştır (Çaşkurlu, 2022:1403). AIIB'nin kuruluşuna giden motivasyonu açıklaması açısından bu girişimin neden ve etkilerine dair farklı görüşler çerçevesinde kısa bir değerlendirme yapılması anlamlı olacaktır.

Liu ve Dunford (2016:4) Kuşak ve Yol Girişimi'nin Çin'in büyük bir ekonomik güç, küresel ekonomik büyümenin itici kuvveti ve bölgesel ekonomik entegrasyonun katalizörü olarak ortaya çıkışının bir yansıması olduğunu vurgulamışlardır. Yamak (2021:96-104) da bu girişimin, küresel düzendeki değişen dinamiklere karşılık Çin'in kendi ulusal ve uluslararası öncelikleri doğrultusunda geliştirdiği proaktif bir strateji olarak değerlendirilmesi gerektiğini önermiş, ayrıca bu girişimin Çin'in 2008 finansal krizi sonrası dünya ekonomisindeki küreselleşmeden bölgeselleşmeye doğru değişen trendi aşma projesi olduğunu savunmuştur. Wang (2017:598) de bu girişimin 2008 krizi sonrasında Çin'in hem mevcut düzenlemelerin küresel reformlarını teşvik eden ve böylelikle 'kural koyucu' niteliği barındıran, hem de kendi

düzenlemelerini yaratma anlamında ‘kural kırıcı’ niteliği de taşıyan yönlerine işaret etmiştir. Jones ve Zeng (2019:1415) ise farklı bir bakış açısıyla bu girişimin Pekin’in bölgesel ve uluslararası düzeni yeniden şekillendirme, hatta domine etme konusundaki artan hırsını yansıtan ‘büyük strateji’ olarak görülmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yazarlar bu girişimin tutarlı, jeopolitik güdümlü büyük bir strateji olmaktan ziyade, öncelikle rekabet halindeki iç çıkarların, özellikle de iktidar ve kaynak mücadelesi veren devlet çıkarlarının yönlendirdiği gevşek ve belirsiz bir plan olduğunu iddia etmişlerdir. Kuşak ve Yol Girişiminin olası etkilerine dair de farklı görüşler söz konusudur. Örneğin Kon vd. (2016:30) bu projenin Çin’in aşırı kapasite sorununu çözebileceğini, diğer ülkelerden enerji tedarikini daha güvenli bir şekilde sağlayabileceğini, ihracatını ve inşaat endüstrilerini denizaşırı pazarlara genişletebileceğini vurgulamışlardır. Yu (2017: 358) ise diğer etkilerinin yanı sıra Kuşak ve Yol Girişimi’nin Çinli şirketlerin diğer ülkelere yatırım yapmaları için bir kanal sağladığını, ayrıca projelerin Çin’in Asya komşularıyla güçlü ikili ticaret ve ekonomik entegrasyon kurmasına yardımcı olabileceğini belirtmiştir. Kanımızca Kuşak ve Yol Girişimi’nin temelinde kapitalist uluslararası sistem içerisinde daha fazla rekabet edebilme ve sadece ekonomik olarak değil siyasi anlamda da söz söyleme ve yer tutma, değişen dünya ve kriz koşullarında ekonomik entegrasyonu sağlama amaçları yatmaktadır. Nitekim bu girişim altyapı yatırımlarına odaklanmış olsa da, aslında politika koordinasyonun sağlanması, serbest ticaretin kolaylaştırılması, finansal işbirliği gibi pek çok farklı ilişkiyi güçlendirmeye de yönelmiştir. Dolayısıyla bu girişimin temelde küresel bir serbest ticaret rejimini sürdürmeyi hedeflediği görülebilmektedir.

Bu hedefler yine Çin’in öncülüğünde ortaya çıkan bir girişim olan, Asya Altyapı Yatırım Bankası’nın kuruluşu ile başka bir aşamaya ulaşmıştır. Nitekim Yeo (2018:367) AIIB’nin, Çin’in 2000’lerin başından beri yürüttüğü “dışarı çıkma” politikasının bir parçası olduğuna işaret etmiştir. Haga (2021:396) ise AIIB’nin Çin’in Asya-Pasifik bölgesinde artan ekonomik gücünü ve siyasi etkisini çok taraflılık yoluyla konsolide etmeyi amaçladığını belirtmiştir. Kuşak ve Yol Girişimi’nin hedeflerinin ekonomik, siyasi ve stratejik açıdan, AIIB’nin hedeflerinin ise Çin’in ulusal gençleşmesi için mali, diplomatik ve kurumsal açıdan çok önemli olabileceğine işaret etmiştir. Ayrıca Kuşak ve Yol Girişimi’nin ekonomik gücün sınırsız ve belki de gereğinden fazla aceleci bir şekilde birçok farklı stratejik alana yayılmasını temsil ederken, AIIB’nin Pekin’in siyasi nüfuzunun küresel finans alanına kademeli ve titiz bir şekilde yayılmasını simgelediğini iddia etmiştir. Cai (2018:831) de hem Kuşak ve Yol Girişimi hem de AIIB’nin kuruluşunun yalnızca Pekin tarafından ülkenin

iç ekonomik sorunlarının üstesinden gelmek için değil, aynı zamanda Çin'in bölgedeki ve onun ötesindeki nüfuzunu artırmaya, ABD'nin bölgesel ve küresel ekonomideki hâkimiyetini zayıflatmaya ve Washington'un Çin'i çevreleme politikasının etkilerini en aza indirmeye yardımcı olmak için tasarlanmış olduğunu belirtmiştir.

AIIB'nin kuruluşunda ve işleyişinde Çin'in yeri ve önemine dair değerlendirmeler elbette kritiktir. Bununla birlikte her ne kadar Çin'in öncülüğünde gerçekleşse de Banka'nın sadece Çin'in ulusal ve küresel politikaları ile ilişkilendirilmesi yetersiz olacaktır. Zira Ekim 2014'te başta Asya ülkeleri olmak üzere 57 kurucu ülkenin girişimi ile kuruluş süreci başlatılan AIIB, Güngen'in (2023:255) belirttiği gibi "kurucuları olan Çin ve büyük yükselen piyasaların çıkarlarını ilerletmek ve hedeflenen ekonomik coğrafyalara alternatif finansman kanalları sağlamak" amacıyla kurulmuştur. Kanımızca da AIIB'nin kuruluşunda, Çin de dâhil olmak üzere son yıllarda sistemde öne çıkmaya başlayan Asya ve Güney ülkeleri ve diğer gelişmekte olan piyasa ekonomilerinin, küresel kapitalist rekabette yer tutma, ticarete daha fazla öne çıkma, ülkelere yabancı yatırım çekme, işgücü hareketliliğini artırma, teknoloji transfer etme, yapılan yatırımları uluslararası finansman güvencesine alma gibi hedefler önemli bir yer tutmuştur. Zira geleneksel çok taraflı kalkınma bankalarının Asya bölgesinde altyapı yatırımlarına yeterli kaynak aktarımı gerçekleştirilmesine eklenen küresel rekabetin yarattığı gerginlikler, söz konusu ülkeleri bu sorunları aşacakları alternatif kalkınma, yatırım finansmanı ve işbirliği araçları oluşturmaya yöneltmiştir. Özellikle deniz aşırı yatırım projelerinin genelde yüksek risk ve maliyetleri içermesi nedeniyle sorunsuz dış sermaye finansmanı sağlamak, riski çok taraflı olarak paylaşmak (Yeo, 2018:375) gibi kolaylaştırıcı gereklilikler geleneksel çok taraflı kalkınma bankalarına bir alternatif oluşturma girişimi ile somutlanmıştır.

Bunun yanı sıra AIIB özellikle altyapı yatırımları için kaynak sağlamaya odaklanmış olsa da, söz konusu ülkelerin mevcut küresel kapitalist yönetim düzleminde norm ve politika oluşturma sürecinde daha aktif olma ve söz söyleme çabalarını da yansıtmıştır. Nitekim dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin'in, yine dünyanın en önemli çok taraflı finans kuruluşları olarak nitelenen IMF ve Dünya Bankası'nda çok küçük bir role sahip olması (Chow, 2016:14) AIIB'nin kuruluşunda itici güçlerden biri olmuştur. Neticede Çin ve diğer yükselen ekonomiler Batı'nın egemen olduğu mevcut ekonomik sistemde yeterince temsil edilmediklerine dair ortak bir algı çerçevesinde birlikte hareket etmeye yönelmişlerdir (Yu, 2017:360). Zira bu ülkelerin özellikle IMF ve Dünya Bankası'nda yeterli oy gücünün ve söz hakkının

olmaması tepkilere sebep olmuştur. Ayrıca ülkelerin söz haklarının artırılması taleplerine IMF ve Dünya Bankası'ndan bazı yanıtlar üretilse de, bunların gecikmeli ve etkisiz olması AIIB'nin kuruluşuna giden tetikleyici unsurlardan biri haline gelmiştir. Bununla birlikte Bretton Woods kuruluşlarının kredi desteklerini politika koşullarına bağlayan uygulamaları, ülkelerin iç işlerine karışıldığı yönünde uzun yıllardır süregelen rahatsızlıklar ve bu kuruluşların meşruiyetlerinin sorgulandığı toplumsal hareketler de ülkelerin alternatif finansman araçlarına yönelmesini etkilemiştir.

Özetle AIIB'nin kuruluşunda Çin'in girişimleri ve hedefleri önemli olsa da gelinen noktada Banka bunun ötesinde pek çok ülkenin dâhil olduğu çok taraflı bir çabayı ifade eder hale gelmiştir. Dolayısıyla AIIB mevcut kapitalist uluslararası sistemde eksiklikleri tamamlamaya ve onun verimliliğini artırmaya yönelmiş (Atlı/Akar, 2020:9), geleneksel çok taraflı kalkınma bankası sistemine tamamlayıcı bir nitelikte ortaya çıkmıştır (Gabusi, 2017:40). Diğer bir deyişle AIIB, mevcut çok taraflı kalkınma bankalarına rakip olarak doğsa da, sisteme alternatif değil, bu sistemin içerisinde bir alternatif olma amacını taşımıştır. Bu iddiaları somutlaştırabilmek için Banka'nın yapı ve işleyiş süreçlerine daha yakından bakmak anlamlı olacaktır.

Farklılaşan Prensipler, Yakınsayan Konular: AIIB'nin Yapı ve İşleyişine Genel Bir Bakış

AIIB'nin kuruluşunda yukarıda işaret ettiğimiz gibi, mevcut çok taraflı kalkınma bankalarına yöneltilen eleştiriler, işbirliği ve entegrasyon gereklilikleri, küresel ekonomik dinamizmi artırma gibi hedefler etkili olmuştur. Dolayısıyla Banka, üyelerinin kapitalist sistem içerisinde daha rekabetçi hale gelmesini sağlayacak koşulları yaratmaya yönelerek, aslında mevcut sistemin eksiklerini tamamlamaya odaklanmıştır. AIIB'nin geleneksel kurumlara yöneltilen eleştiriler ve onların yarattığı boşluklarda ortaya çıkan gereksinimler üzerinde yükselmesine karşın, mevcut kapitalist sistem içerisinde bu yer tutma hedefi, yapı, işleyiş, faaliyet ve politikalarında bazı çelişkili sonuçları beraberinde getirmiştir. Zira geleneksel çok taraflı kalkınma bankalarına getirilen eleştiriler çerçevesinde Banka bir taraftan bu kurumlardan farklılaşan prensip ve uygulamaları benimsemeye yönelmiş, ancak kapitalist rekabetçi sistemin gerekliliklerine bağlanım nedeniyle de diğer taraftan söz konusu aktörlerle ciddi yakınsamalar sergilemiştir.

AIIB'nin geleneksel çok taraflı kalkınma bankalarına dönük eleştiriler üzerinde yükselmesi ve onlara rakip olarak yola çıkması çerçevesinde ortaya koymaya çalıştığı en belirgin farklılaşma, kredi talebinde bulunan ülkelerin iç

işlerine karışmama ve dolayısıyla da koşulluluk uygulamasından uzak durma prensiplerinde karışlığını bulmuştur. Nitekim AIIB Ana Sözleşme'sinin 31. Maddesinde, Banka, Banka Başkanı, yöneticiler ve personelin hiçbir üyenin siyasi işlerine karışamayacağı, kararlarda ilgili üyenin siyasi karakterinden etkilenmeyeceği, Banka'nın amaç ve görevlerinin gerçekleştirilmesi ve yürütülmesi için bu tür hususların tarafsız bir şekilde değerlendirileceği gibi hususlar vurgulanmıştır (AIIB, 2016b). Bu tür ifadeler diğer çok taraflı kalkınma bankalarının metinlerinde de görülebilmekle birlikte, özellikle IMF ve Dünya Bankası'nın koşulluluk uygulamalarının bu prensiplere uymadığı genel kabul görmüş bir gerçektir. Nitekim Dünya Bankası ve AIIB'nin karşılaştırmasına dayanan ve bazı somut projeler nezdinde değerlendirmeler içeren çalışmasında Xu (2020:1-7), AIIB'nin yapı olarak Dünya Bankası'yla benzer özellikleri olsa da, özelleştirilebilir geri ödemeler, ekonomik liberalleşme ve kuralsızlaştırma taleplerinin olmaması gibi farklılıkların varlığına işaret etmiştir.

Bu farklılıklar ise Banka'nın üyelik, yapı ve faaliyetlerini etkilemiştir. Örneğin ülkelerin iç işlerine karışmama ve koşulluluk uygulamasından uzak durma prensipleri geleneksel çok taraflı finans kuruluşlarına kıyasla finansmana daha kolay erişebilme imkânı anlamına geldiğinden Banka'nın üye sayısının artmasında etkili olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra pek çok Batılı ülkenin, üyelik yoluyla maddi avantajlar elde etme (Bustillo/Andoni, 2018:10) isteğinin de Banka'ya üyeliği teşvik etmiş olması muhtemeldir. Nitekim Atlı ve Akar (2020:16) AIIB'nin, daha çok bağışçı konumundaki Batılı ülkelere Asya'daki etkilerini artırmaları ve ayrıca dünyanın en büyük ikinci ekonomisi Çin ile karşılıklı yarar sağlayan bir ilişki kurmaları için değerli bir fırsat sunduğuna dikkat çekmişlerdir. Ayrıca AIIB'nin bir ülkenin Banka'ya sunacağı sermayenin tespitinde tek ölçüt olarak o ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası kriterini kullanmasının üyelik konusunda itici bir etki yaratmış olması muhtemeldir. Zira IMF'nin serbestlik, ekonomik değişkenlik ve uluslararası rezervler gibi kriterler de kullandığı düşünülüğünde, AIIB'nin bu ilkesinin özellikle gelişmekte olan ülkeler için daha avantajlı olduğu söylenebilir (Gu, 2017:149-151). Özetle bu ve benzeri pek çok unsur AIIB'nin bölgeselliğin dışına taşan üye profili ve sayısına ulaşmasını sağlamıştır. Nitekim güncel durumda Banka, 47'si bölge içinden 45'i bölge dışından toplam 105 üye ülke ile faaliyet göstermektedir. Temmuz 2023 itibariyle de 4'ü bölge içinden olmak üzere 14 aday üye ülke bulunmaktadır. Bu tablo AIIB'nin artık bölgesellikten ziyade küresel düzlemde hareket eden bir kurum olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim bazı araştırmacılar AIIB'nin

uluslararası sistemde rekabetçi çoğulculuğa doğru önemli bir kaymaya işaret ettiğini (Hanlon, 2017:542), hatta bazıları da Banka'nın eski çok taraflı kurumlara kıyasla üye ülkeler arasında farklı bir güç dengesine sahip olma halinin küresel yönetim reformunu teşvik edebileceğini iddia etmişlerdir (Humphrey, 2020:29). Bu iddialar tartışılması gereken ayrı başlıkları ifade etseler de, AIIB'nin kısa süre içerisinde üyelik konusunda ciddi bir gelişme gösterdiği ve bölgesellikten ziyade küresel düzeyde etki gücüne ulaştığı bir gerçektir. Nitekim AIIB'nin Ana Sözleşme'sinde de Banka'nın bölgesel ilişki ve bölgesel entegrasyonun iyileştirilmesinin yanı sıra küresel ekonomik dinamizme katkıda bulunma istekliliği ifade edilmiştir(AIIB, 2016b:1). Banka özellikle Asya ekonomilerini geliştirmeye odaklanmış olsa da, dünyanın her yerinden üyelerle, altyapı ve diğer üretken sektörlerle yapılan yatırımlar çerçevesinde sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik etmeye, zenginlik yaratmaya ve altyapı bağlantısını iyileştirmeye çalışan çok taraflı bir kalkınma bankası olduğunu vurgulamaktadır.

AIIB'nin şeffaflık, iyi yönetim, hesap verebilirlik, yenilikçi ve esnek yapı söylemleri de kendisinin geleneksel kurumlardan farklılaştığını gösterme çabalarının bir başka yansımasıdır. Bu söylemler diğer çok taraflı kalkınma bankalarında da görülse de, AIIB özellikle yeni ve esnek yapısıyla proje ve politikaların gözden geçirilmesini ve onaylanmasını kolaylaştırmak için hızlı hareket etme özelliğine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin AIIB'de Yönetim Kurulu'nun lokal olarak yerleşik olmayan bir yapıda kurgulanması bu açıdan bir farklılıktır. Yönetim Kurulu'nun bu biçimde oluşturulmasının amacı Morris'e (2021:219) göre, bir yandan üye devletler tarafından belirlenen stratejik politika, bütçe ve yönetim denetimi, diğer yandan profesyonel yönetim tarafından belirlenen günlük işlemler arasında bir ayırım sağlamaktır. Bununla birlikte bu yapının yönetimi daha zayıf hale getirebileceğine, şeffaflığı ve hesap verebilirliği azaltabileceğine dair görüşler de mevcuttur. Haga (2021:401) ise sadece yılda dört kez toplanan ve yerleşik olmayan bir Yönetim Kurulu'nun AIIB Başkanını, diğer çok taraflı kalkınma bankalarının başkanlarına göre, projelerin yönetilmesi konusunda daha doğrudan sorumlu kıldığına işaret etmiştir. Banka'nın kuruluşundan bu yana Çin vatandaşı olan Jin Liqun tarafından yönetilmesi haline, Çin'in Banka'daki fiili veto yetkisine sahip olması durumu eklendiğinde, güçlendirilmiş başkanlık yetkisinin Pekin'in gerektiğinde ipleri eline almasını kolaylaştırdığını belirtmiştir.

Bunun yanı sıra AIIB kendisini geleneksel aktörlerden farklı göstermeye yönelse de, onlarla oldukça benzeyen yönleri içerisinde taşımaktadır. Nitekim Banka özellikle finansal katkı oranında söz sahibi olma ilkesinde ve

diğer bazı oylama ilkelerinde Bretton Woods kuruluşlarına oldukça benzer özelliklere sahiptir (Strand vd., 2016:64). Örneğin AIIB, yetkili sermaye, Yönetim Kurulu'nun oluşturulması, Banka Başkanı'nın seçilmesi, üyeliğin askıya alınması, varlık dağıtımı gibi kararlarda tüm oyların dörtte üçüne sahip üye ülkelerin üçte ikisinin olumlu oyunu gerektiren kuralı uygulamaktadır. (AIIB, 2016b). Bunun yanı sıra Dünya Bankası'nda ABD'nin, IMF'de ABD ve Avrupa ülkelerinin, Asya Kalkınma Bankası'nda (The Asian Development Bank) Japonya'nın etkisinde görüldüğü gibi, AIIB'de de Çin'in etkili konumda olduğu bir gerçektir. Zira AIIB'ye de en fazla finansal katkı sunan Çin %26,57'lik oy oranı ile en büyük oy kullanma gücüne, fiili veto yetkisine ve kontrol gücüne sahiptir. Banka'da Rusya ve Hindistan gibi ülkeler de yüksek sermaye taahhütlerine sahip olmakla birlikte, bu ülkelerin oy oranları Çin'in oy hakkının çok uzağındadır. Örneğin Rusya'nın oy oranı %7,59, Hindistan'ın ise %5,97'dir. Ancak bankaya daha sonra katılan ülkelerin taahhütleri ile birlikte oy yüzde dağılımının zaman içinde çeşitlendiği de söylenmelidir. Güncel durumda Çin hariç bölgesel üyelerin toplam oy oranı %46,32, bölge dışı üyelerin oy oranı toplamı ise %27.10'dur. Bunun yanı sıra AIIB'nin ana yönetim aygıtı olan Yönetim Kurulu'ndaki 12 sandalyenin 9'u bölge ülkelerine ayrılmıştır (AIIB, 2016b).

Bunlarla birlikte AIIB kuruluşundan itibaren geleneksel çok taraflı kalkınma bankaları ile işbirliği ve ortaklık içerisinde hareket etmeye büyük önem vermiştir. Nitekim ilk Yönetim Kurulu açılış toplantısında Çin devlet başkanı Xi Jinping'in AIIB'nin mevcut çok taraflı sistemi daha dinamik hale getirebileceğine, çok taraflı kalkınma bankalarının birlikte çalışabileceğine ve birbirlerini tamamlayabileceğine dair vurgusu kanımızca dikkat çekicidir. Zira aynı konuşmada Xi Jinping AIIB'nin yönetim yapısı, çevre ve sosyal yardım politikaları, satın alma politikası ve borç sürdürülebilirliği açısından mevcut çok taraflı kalkınma bankalarının deneyimlerinden ve en iyi uygulamalarından ders alması gerektiğini vurgulamıştır (AIIB, 2016c: 4-5). Bankanın 2016 yıllık raporunun önsözünde de AIIB Başkanı Jin Liqun, Banka'nın diğer çok taraflı kalkınma kuruluşları ile birlikte çalışmaya kararlı olduğunu belirtmiştir (AIIB, 2016a:3). Banka metinlerinde de AIIB'nin diğer çok taraflı ve ikili kalkınma kurumlarıyla yakın işbirliği içinde çalışma hedefi görülebilmektedir (AIIB, 2020b:1). Gerçekten de AIIB pek çok kuruluşla işbirliği ve anlaşmalar yapmış, ilk projelerini de Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (European Bank for Reconstruction and Development) ve Avrupa Yatırım Bankası (European Investment Bank) ile işbirliği içerisinde hazırlamıştır (AIIB, 2018b:4). Bütün bunlar kanımızca AIIB'nin küresel kapitalist sistem içerisinde meşruiyetini sağlama, yerini sağlamlaştırma ve

etki alanını genişletme hedefleri ile yakından ilişkili olmuştur. Zira Güngen'in (2023:257) ifade ettiği gibi geleneksel çok taraflı kalkınma bankaları ile kurulan ortaklıklar, yeni kuruluşların güvenilirlik kazanma yolunda attıkları önemli adımlara işaret etmektedir. Bununla birlikte söz konusu işbirlikleri ayrıca AIIB'nin sistem dışı bir alternatif değil, sistem içerisinde yeni bir oyuncu ve yeni bir alternatif olma isteğini de yansıtmaktadır. Bu durum ise Banka'nın mevcut kurumlarla yukarıda işaret ettiğimiz yapı ve işleyiş benzerliklerinin yanında, ve belki de bundan çok daha önemli olarak, temel hedef, yaklaşım ve politika düzeyindeki bazı yakınsamaları da beraberinde getirmiştir.

Örneğin AIIB başlangıcından itibaren temel değerlerini üç başlıkta sınıflandırmıştır. Bunlar Lean-Yalın, Clean-Temiz ve Green-Yeşil olarak ifade edilmiştir. Bu eksenle Banka'nın çevik ve duyarlı bir kurum olarak faaliyet gösterdiği, maliyet etkinliği ve verimliliğe odaklandığı, yüksek dürüstlük, hesap verebilirlik ve etik standartlara bağlı kalarak, yolsuzluğa karşı sıfır toleransa sahip olduğu, çevreye karşı farkındalık ve saygı ile hareket ettiği ve sürdürülebilirliği aktif olarak teşvik etmeye odaklandığı (AIIB, 2016a:6) vurgulanmaya çalışılmıştır. AIIB'nin Kurumsal Stratejisi'nde de misyonu "yarının altyapısını finanse etmek" olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede yeşil altyapı, sınır ötesi bağlantı ve bölgesel işbirliği, teknoloji destekli altyapı, özel sermaye seferberliği tematik öncelikler olarak ortaya koyulmuştur (AIIB, 2020b:12-13). AIIB'nin özellikle yeşil altyapıya odaklanması (AIIB, 2016a:6) bir farklılık içerse de, genel olarak ortaya konan çerçevenin Dünya Bankası'nın son yıllarda sunduğu strateji ile benzerlikler taşıdığı söylenebilir. Zira Dünya Bankası da mevcut kalkınma yaklaşımını "yeşil, dirençli ve kapsayıcı kalkınma" (GRID - Green, Resilient ve Inclusive Development) olarak ifade etmektedir (World Bank, 2021; Malpass, 2021b). Nitekim Hanlon (2017: 541) AIIB'nin altyapı geliştirmeye olan bağlılığının, diğer çok taraflı kalkınma bankalarını tamamladığını, sürdürülebilirlik yönergelerinin de diğer büyük kalkınma bankalarının politikalarıyla benzer ve uyumlu bir görünüm arz ettiğini belirtmiştir. Bu nedenle AIIB'nin sürdürülebilirlik normlarını güçlendirirken, aslında kendisini kalkınma ortağı olarak konumlandığına işaret etmiştir.

Bunun yanı sıra AIIB'nin bir farklılık olarak sunduğu, müşteri odaklı çözümler sunma yaklaşımı ve bu eksenle müşterilerinin görüşlerine özel dikkat gösterme, onların ihtiyaçlarındaki olası değişiklikler için gerekli esnekliğe izin verme vurguları da esasen diğer çok taraflı kalkınma bankalarının güncel söylemlerinden çok farklı değildir. Zira Dünya Bankası'nın da uzunca bir süredir kendisine yöneltilen eleştiriler çerçevesinde ve özellikle de 2008 krizinden sonra her ülkeye benzer çözüm çerçevesi yerine deneyimlerden ve

ülke gerçekliklerinden yararlanmaya vurgu yaptığı görülebilmektedir. Hatta Başkanı Jim Yong Kim döneminde Dünya Bankası'nın bir "çözüm bankası"na dönüşmesi gerekliliğinin öne çıkarılması da hem üye ülkelerin kanıta dayalı, ideolojik olmayan çözümlerle yönlendirileceği, her kalkınma sorununa hazır çözümler üretilmeyeceği, ortaklar, müşteriler ve yerel topluluklarla birlikte bir öğrenme ve keşif süreci işletileceği (Kim, 2012a), hem de Dünya Bankası'nın Kuzey ve Güney'den gelen fikirlerin takas merkezi haline geleceği, artık dünyanın her yerinden gelen seslere kulak vereceği iddialarına (Kim, 2012b) dayandırılmıştır. Bu iddiaların gerçekliğe ne kadar yansıdığı şüpheli olsa da söylemsel düzeyde ve politika metinlerinde her ülkenin koşullarına göre farklılaşan çözümler üretme yaklaşımının Dünya Bankası'nda da kendisini göstermiş olduğu bir gerçektir.

Ayrıca AIIB'nin esneklik söylemi ile olumladığı ve geleneksel çok taraflı kalkınma bankalarından farklılığına işaret ettiği faaliyet süreçleri de, aslında onun geleneksel örgütlerle daha fazla yakınsamasını beraberinde getirmektedir. Örneğin bir sonraki bölümde göreceğimiz üzere, 'ülke sistemlerinin kullanılması' yaklaşımı, Güngen'in (2023:261-262) belirttiği gibi çevresel, sosyal ve yönetim standartlarında Banka'yı birikim rejimlerine ve siyasi bağlantılara dayalı mevcut uygulamalara karşı savunmasız hale getirmektedir. Nitekim Güngen (2023:253) hızlı büyümenin yolunun ülke sistemlerine, finansal araçlara ve kurumsal duruşlara güvenmekten geçmesinin, bu kurumları güçlü yeşil söylemlerine karşı yeşil yolların keşfinden ziyade "her zamanki gibi iş yapmaya" eğilimli hale getirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Özetle AIIB sistem içerisinde bir alternatif oluşturma çerçevesinde hareket ederken, bir taraftan sistemin boşluklarını doldurmak amacıyla bazı farklı prensip ve uygulamalara yönelmiş, ancak geleneksel çok taraflı kalkınma bankaları ile ciddi benzerlikleri de içerisinde taşımıştır. Peki AIIB'nin sosyal politika yaklaşımı diğer geleneksel çok taraflı bankalardan bir farklılık taşımakta mıdır? Kanımızca bu soru AIIB'nin muhtemel yeni kural koyma ve etki yaratma olasılıkları ve ülkemiz için önemli bir finansman kaynağı olması gibi nedenlerle üzerinde özel olarak durulmayı hak etmektedir.

Küresel Rekabetçi Strateji İçin Uyumlu ve Tamamlayıcı Bir Aktör: AIIB ve Sosyal Politika

AIIB'nin sosyal politika anlayışına odaklanacak olan bu bölümde öncelikle Banka'nın temel politika metinleri üzerinden bir tartışma yürütülecek, ardından faaliyetlerinin dayandığı temel anlayış ve sosyal politikalara yönelen projelerinin içerikleri çerçevesinde bir değerlendirme yapılacaktır. Kanımızca Banka'nın sosyal politikaları içeren projelerinin içerik, etki ve sonuçlarına

dair niteliksel ve ampirik değerlendirmeler onun sosyal politika yaklaşımını ve diğer çok taraflı kalkınma bankalar ile bu yönden farklılaşan ya da benzeşen yönleri daha anlaşılır kılacaktır. Bununla birlikte henüz oldukça yeni olan bu projelerin etki ve sonuçlarına dair verilerin zaman içerisinde netleşeceği açıktır. Bu nedenle burada Banka'nın sosyal politika bileşenlerinin de dâhil olduğu projelerin içeriklerine bakılacaktır. Bu ekseninde Banka'nın sosyal politika söyleminin üzerine oturduğu temel yaklaşım sorgulanarak AIIB'nin sistem içerisindeki rolü bu açıdan değerlendirilecektir.

Politika Metinleri Üzerinden Bir Değerlendirme

AIIB'nin sosyal politika yaklaşımını değerlendirebilmek için bakılabilecek en temel belge, bankanın tüm projelerine uygulanan koruma politikasını içeren Çevresel ve Sosyal Çerçeve (Environmental and Social Framework-ESF) belgesidir. Zira çok taraflı kalkınma bankalarının çevresel, sosyal ve yönetim standartlarını içeren bu tür belgeler genellikle bu kurumların tek sorumlu tutulabileceği somut standartları içeren belgeler olması açısından da önemlidir (Radavoi/Bian, 2018:2). AIIB Çevresel ve Sosyal Çerçeve belgesi de Banka'nın finanse ettiği projelerin çevresel ve sosyal risklerini değerlendiren, risklerin ve etkilerin yönetimini amaçlayan ve projelerin yürütümü için de genel çerçeve sunmayı hedefleyen bir metindir. Bununla birlikte bu belge AIIB tarafından da belirtildiği gibi, Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası ve Dünya Bankası gibi diğer çok taraflı kalkınma bankalarının bu konuda sundukları belgelerle oldukça benzer yönlerde sahiptir (AIIB, 2016a:7).

Çevresel ve Sosyal Çerçeve belgesi, AIIB'nin öne çıkardığı sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına dayandırılmış, bu doğrultuda Banka, belgenin ülkeleri çevresel ve sosyal açıdan sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşma doğrultusunda destekleyen bir sistemi içerdiğini iddia etmiştir (AIIB, 2016a:7). Bu ekseninde Çevresel ve Sosyal Çerçeve belgesi risk ve etki değerlendirmelerini AIIB tarafından finanse edilen projelerin karar verme sürecine ve bu projelerin hazırlanmasına ve uygulanmasına entegre etmeye yönelmiş, içerisinde zorunlu bir Çevresel ve Sosyal Politika (Environmental and Social Policy-ESP), üç zorunlu Çevresel ve Sosyal Standart (Environmental and Social Standards-ESSs) ve bir Çevresel ve Sosyal Dışlama Listesini (Environmental and Social Exclusion List- ESEL) barındırmıştır (AIIB, 2021c).

Çevre ve Sosyal Çerçeve belgesi 'proje' odaklı bir denetim mekanizması oluşturmaya yönelmiş (AIIB, 2021b:2)²⁴, bu mekanizma da Banka'nın koşulluluk ve ülkelerin iç işlerine karışmama konusundaki prensipleri ekseninde şekillendirilmeye çalışılmıştır. Belgede sosyal politikalara dönük

ifadeler özellikle sosyal gelişim ve içerme başlığında yer almıştır. Burada Banka'nın sağlıklı kalkınma için toplumsal gelişme ve içermenin kritik öneme sahip olduğuna inandığı, sosyal içermenin yoksul, dezavantajlı ve engelli kişilerin eğitim, sağlık, sosyal koruma, barınma, çevre kalitesi, altyapı, karşılanabilir enerji, su ve sanitasyon, istihdam, finansal hizmetler ve üretime erişimini iyileştirerek fırsat eşitliğini ve ayrımcılık yapılmamasını teşvik eden politikaları kapsadığı belirtilmiş, ayrıca insanların seslerinin duyulabilmesi için kalkınma sürecinden dışlanan savunmasız grupların önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik eylemleri de kapsadığı ifade edilmiştir (AIIB, 2021b:4). Ayrıca belgede sürdürülebilir ve ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesinde önemli olan kriterler içerisinde cinsiyet eşitliği, engelli bireylerin kalkınma sürecine dâhil edilmesi, emeğe muamele, iklim değişikliğine yönelik önlemler, biyolojik çeşitliliğin korunması ve yeşil ekonomik büyüme gibi konulara yer verilmiştir (AIIB, 2021b:4-9). Örneğin emeğe muamele başlıklı maddede, projeler kapsamında işçilere geçim ücreti sağlamak, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları oluşturmak, kazaları, yaralanmaları ve hastalıkları önlemek için önlemler almak, zorla çalıştırma ve zararlı ya da sömürücü çocuk işçiliği biçimlerini içeren faaliyetlerden kaçınmak gibi vurgular yapılmıştır. Bunların yanında iyi insan kaynakları yönetimine sahip olmak ve projeyi yöneten ulusal yasalarla (üye ülke tarafından kabul edilen uluslararası anlaşmalar dâhil) uyumlu, fırsat eşitliği, adil muamele, ayrımcılık yapmama, örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık hakkı ve bir işyeri şikâyet giderme mekanizmasına erişime dayalı sağlam bir işçi yönetimi ilişkisine sahip olmak gibi önlemler üzerinde durulmuştur (AIIB, 2021b:6). Bununla birlikte bütün bu önlemler sadece proje kapsamı ile sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla AIIB'nin sosyal politika çerçevesi esasen çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik teması etrafında ortaya koyduğu standartların projelerin hazırlanmasına ve uygulanmasına entegre edilmesi ile sınırlandırılmış, genel olarak ülkelere ne yapmaları gerektiğine dönük politika önerilerinden ise kaçınılmıştır. Bunun yanı sıra kalkınma politikalarında geleneksel çok taraflı Bankalar nezdinde yaşanan olumsuz deneyimlere dönük tartışmalar ve endişelerle (Humphrey, 2020:29) ilişkili biçimde ve ayrıca ülkelerin iç işleyişine karışmama ve koşulluluk sunmama prensibi ile ilgili olarak AIIB, çevresel ve sosyal risklerin ve bunların etkilerinin yönetimi de dâhil olmak üzere projelerinin başarılı olmasından müşterinin sorumlu olduğu yaklaşımını benimsemiştir (AIIB, 2021b:5). Bu yaklaşım borçlu ülkeleri kendi kalkınma yollarının sorumluluğunu üstlenmelerine prensibine dayanmaktadır. Radavoi ve Bian (2018:5) diğer kalkınma bankalarında da görülen bu yaklaşımın ardında, çok taraflı kalkınma bankalarının “isteseler de sorumluluk alamayacakları” mesajının bulunduğu dikkat çekmişlerdir.

Ayrıca AIIB'nin Çevre ve Sosyal Çerçeve belgesi içerisinde yer alan Çevresel ve Sosyal Standartların ilki olan Çevresel ve Sosyal Değerlendirme ve Yönetim Başlıklı standartta iş ve çalışma koşulları başlığında “ulusal yasalarla uyumluluk” vurgularının yapılmış olması kritiktir. Bu konuda belgede proje çalışanları için, “ilgili ulusal yasalarla uyumlu”, sağlam bir işgücü yönetimi ilişkileri kurulmasından söz edilmekte ve “işçi örgütleri ve toplu pazarlıkla ilgili ulusal yasalara uygunluk” ifadesi kullanılmaktadır (AIIB, 2021b:58). Bunlar AIIB'nin çalışanların korunmasını ‘ulusal yasalara uygunluk’ ile sınırlandırdığına işaret etmektedir. Zira Banka, ulusal yasaları aşacak daha fazla koruma sağlama durumuna yönelmemektedir (Kim, 2016).

AIIB'nin koşulluluk uygulamasından kaçınma ve ülkelerin iç politikalarına karışmama yönündeki prensibiyle ilgili öne çıkan bir diğer husus da, müşteriye yetki verilmesi koşuluyla bir proje için mevcut ülke ve kurumsal sistemlerinin tamamının veya bir kısmının Çevresel ve Sosyal Politika ve üç zorunlu Çevresel ve Sosyal Standart yerine kullanılabilmesi hususudur (AIIB, 2021b:5). Borç alan ülkelerin kendi çevresel ve sosyal yönetim sistemlerini kullanmalarına izin verilmesini içeren bu yaklaşım, ‘çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği sağlama hedefi’ kapsamına giren amaçları sektöre uğratan sonuçlara kapı aralamaktadır. Zira ülke standartlarının karşılaştırılabilir bir koruma düzeyi sağlamasını temin edecek bağlayıcı kriterler olmayınca, ülkelerin yetersiz bir sistemle ilgilenmemesi durumunda standartların düşürülmesi olası hale gelmektedir (Kämpf, 2016:1). Nitekim Güngen (2023:261-263) kalkınma finansmanında ülke sistemlerinin kullanılmasının, denetim ve çevresel etki değerlendirmesinin önemli bir kısmının alıcı ülkeye devredilmesi anlamına geldiğini belirterek, ülke sistemlerine güvenmenin sorunlu taraflarına işaret etmiştir. Burada sorun Banka'nın kendisini yeşil finansal derinleşmenin öncüsü olarak sunmasına karşın ortaya koyduğu bu çerçeve ile aslında yeşil dönüşüm gündemiyle ilişkilendirilemeyecek ve çevresel açıdan riskli projelere de kredi verebilecek bir yapıya dayanmış hale gelmesidir. Dolayısıyla AIIB'nin ‘koşulluluktan kaçma’ ve ‘ülkelerin iç işlerine karışmaktan kaçınma’ prensipleri, kanımızca Banka'yı dönüp dolaşıp kendi söylem ve hedefleri ile çelişecek bir konuma yerleştirmiştir. Nitekim Shao vd. (2021:1) de AIIB'nin enerji projelerine ilişkin koruma mekanizmalarına dair yaptıkları değerlendirmede, bu koruma mekanizmalarının Asya'da sürdürülebilir enerji kalkınmasına ilişkin hedef ve vaatlerle uyuşmadığını tespit etmişlerdir.

Ayrıca Creutz'un (2022:11-12) dikkat çektiği gibi, AIIB'nin korumaya kıyasla esneklik ve verimliliğe öncelik verdiği de görülebilmektedir. Zira Banka'nın “yalın, temiz ve yeşil” sloganındaki yalın ifadesi, proje onayı, yönetimi ve

denetimi açısından verimli olma hedeflerini temsil etmekte, verimlilik de müşteriler için standartların uygulanması açısından daha fazla serbestliğe ve esnekliğe işaret etmektedir. Nitekim 2018 yıllık raporun önsözünde AIIB başkanı Jin Liqun'un "giderek kalabalıklaşan bir piyasada banka altyapı projeleri için daha etkili ve esnek çözümlere olan acil talebe" vurgu yaparak düşük işlem maliyetleriyle gerçekleştirilen finansman araçlarına işaret etmiş olması (AIIB, 2018a:2) bu anlayışın yansımalarından biri olmuştur. Bunun bir örneği de Banka'nın proje onaylarındaki hızlılık yaklaşımında, bir projenin içerdiği risklerin değerlendirilmesi yapılmadan önce onaylanmasının ve uygulanmaya başlanmasının mümkün olmasında (Creutz, 2022:12; Kämpf, 2016:1) görülebilmektedir. Projelerin uygulama öncesinde olası tüm etkenleri göz önünde bulundurarak kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi yerine, riskler ortaya çıkınca değerlendirilmesine dayanan bu esneklik yaklaşımı açık biçimde projelerinin olumsuz sosyal ve çevresel etkilerinin ortaya çıkması ihtimalinin önemsizleştirilmesi anlamını taşımaktadır. Nitekim bu yaklaşımda proje denetimi için yeterli kaynağın ve bağımsız denetim mekanizmalarının mevcut olduğu varsayılmaktadır (Kämpf, 2016:2) Dolayısıyla konu maliyet tasarrufu, rekabet edebilirlik, verimlilik, hızlı ve esnek yanıt verebilirlik olunca, yüksek çevresel ve sosyal standartların gözden çıkarılmasına meyilli bir durum ortaya çıkmaktadır. Nitekim bazı projelerin uygulama süreçlerinde AIIB'nin hızlı ve esnek altyapı finansmanına dayanan yönetim modelinin, müşterilerin daha yüksek kurallara dayalı standartlardan kaçmasını kolaylaştırdığı görülebilmektedir. Örneğin AIIB'nin 2019 yılında bir enerji şirketine 100 milyon ABD doları sağladığı Türkiye: Efeler 97.6MWE Jeotermal Enerji Santrali Genişletme Projesi (AIIB, 2019b) ulusal düzenlemeler kapsamında verilen inşaat izinleri 2018 yılında yerel bir mahkeme tarafından iptal edilmiş olmasına rağmen onaylanmıştır. Danıştay daha sonra bu kararı bozarak ilk ruhsatı tekrar geçerli hale getirmiş, bir yıl süren hukuki sürecin ardından ise santral 2020 yılında faaliyete geçmiştir (Güngen, 2023: 269). AIIB'nin 2018 yılında onayladığı Endonezya: Mandalika Kentsel ve Turizm Altyapısı isimli proje (AIIB, 2018c) de, sebep olduğu sorunlar ile basına taşınmış örneklerden biridir. Bu projeye ilişkin bir gazete değerlendirmesinde, projenin Mandalika'yı yarış pisti, parklar, tatil köyleri ve lüks oteller içeren entegre bir turizm merkezine dönüştürme sürecinde, bölgedeki köyün nasıl günler içerisinde yıkıldığı, burada yaşayan insanların evlerinden nasıl çıkarıldıkları, bu insanlara evlerinin bedellerinin dahi ödenmemesi ile sonuçlanan gelişmelerin nasıl işlediği aktarılmıştır. AIIB'nin, gönülsüz yeniden yerleşim ve zorla tahliye dalgalarında atıl davrandığı ve dolayısıyla suç ortağı konumunda bulunduğu dair eleştiriler ortaya konulmuştur (Wang, 2023).

Bütün bunların yanı sıra AIIB'nin politika metinlerinde insan haklarına ve temel çalışma standartlarına atıfların da sınırlı olduğu görülebilmektedir. Örneğin Banka'nın temel sosyal politika metni olan Çevre ve Sosyal Çerçeve belgesinde dahi uluslararası insan hakları anlaşmalarına doğrudan bir atıf ve insan haklarına saygı gösterileceğine dair genel bir tanım yer almamıştır (Creutz, 2022:12). Bu belge içerisinde yer alan Çevresel ve Sosyal Değerlendirme ve Yönetim Başlıklı standarttaki sağlık ve güvenlik başlığında ILO'nun 1973 tarihli Asgari Yaş Sözleşmesine yapılan atıf dışında (AIIB, 2021b:59) herhangi bir uluslararası çalışma sözleşmesine bir atıf söz konusu değildir.

Görüldüğü üzere AIIB'nin koşulluktan uzak durma ve ülkelerin iç işlerine karışmama prensipleri çerçevesinde oluşturduğu ve proje bazlı ele aldığı çevre ve sosyal politika çerçevesi sosyal politika konusunda oldukça muğlak ve sınırlı bir içeriğe sahiptir. Bu anlamda Banka, temel sosyal politika ve çalışma standartlarında ülke yasaları ve kurumlarının yeterli olduğu önkabulü ile hareket eden ve daha fazla koruma sağlamaya yönelmeyen açık bir tutum sergilemektedir. AIIB'nin proje süreçlerinin yürütülmesini ülke sistemlerinin işlerliğine bırakma eğilimi, olası sosyal politika uygulamalarını da uluslararası rekabet ve kriz sarmalındaki belirsizlik alanına bağımlı kılan bir alana yerleştirerek bir tür sorumluluktan kaçma eğilimini yansıtmaktadır.

Politika metinleri üzerinden ortaya koyduğumuz bu türde bir eğilimin faaliyet ve projelerde nasıl bir karşılık bulduğunun incelenmesi ise buraya kadar ortaya konan tespit ve eleştirilerin temellendirilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle aşağıda bankanın faaliyetlerindeki genel yaklaşım ve sosyal politika bileşenlerini kapsayan projelerinin içerikleri değerlendirilecektir.

Faaliyet ve Projeler Üzerinden Bir Değerlendirme

AIIB'nin faaliyet ve projeleri söz konusu olduğunda kanımızca öncelikli olarak vurgulanması gereken husus, kuruluşundan itibaren Banka'nın pek çok projesinin diğer çok taraflı kalkınma bankaları ile ortak finansmana dayandığı gerçeğidir. Zira bu özellik çevresel ve sosyal politikalar açısından, geleneksel çok taraflı bankaların kural ve yaklaşımlarının da devrede olması anlamına gelmektedir. Bu durum da kanımızca AIIB ve diğer çok taraflı kalkınma bankalarının politika ve yaklaşımlarındaki yakınsamaları pekiştiren temel mekanizmalardan biri olarak işlemektedir.

AIIB kuruluşundan 2020 yılına kadar geçen süreçte başta yeşil altyapı olmak üzere ağırlıklı olarak altyapı projelerini finanse etmeye odaklanmış,

bu dönemde doğrudan sosyal politika odaklı onaylanan bir proje olmamıştır. Bununla birlikte su ve kanalizasyon altyapı sistemlerinin iyileştirilmesi gibi bazı projeler halk sağlığı ile ilişkilendirilebilmiştir. Örneğin 2019 yılında onaylanan ve Dünya Bankası ile ortak finanse edilen Bangladeş: Belediye Su Temini ve Sanitasyon Projesi, altyapı bileşenlerinin yanı sıra halk sağlığı bölümlerinin kapasitesinin güçlendirilmesi bileşenini de içermiştir (AIIB, 2019a; 2021d). Covid-19 pandemisinin başlamasının ardından yaşanan kriz ise AIIB'nin faaliyet ve projelerinin yöneldiği konuların değişmesine ve çeşitlenmesine neden olmuştur. Bu değişimde Banka'nın 2020 yılında pandemi çerçevesinde oluşturulan, Dünya Bankası ve Asya Kalkınma Bankası ile ortak finansman sağlayan Kriz Kurtarma Tesisi'nin (Crisis Recovery Facility-CRF) içerisinde yer alması da etkili olmuştur. Zira bu tesis hem banka faaliyetlerinin altyapı yatırımları dışında pek çok faaliyet alanını ve sosyal politikaları da içermesini beraberinde getirmiş, hem de bu kapsamda verilen kredilerin finansman ortaklığına dayanması nedeniyle AIIB'nin projelerinin içerik ve süreçlerinin diğer çok taraflı kalkınma bankaları ile paralel bir düzlemde şekillenmesi hali belirginleşmiştir.

Kriz Kurtarma Tesisi temel olarak üç alana yönelmiştir. Bunlardan ilki üyelerin COVID-19'un yarattığı acil tehditlere yanıt vermesine yardımcı olmak için halk sağlığı finansmanıdır. İkincisi ekonomiyi sürdürmek için gerekli olan altyapı ve diğer üretken sektörlerdeki özel şirketlere likidite kısıtlamalarını hafifletmek ve işletme sermayesi desteği sağlamak için aracı finansmanlar sağlamaktır. Üçüncüsü ise ekonomik dayanıklılığı güçlendirmek ve bütçe desteği sağlamak amacıyla Bankanın temel faaliyetlerinin ötesine geçmeyi sağlayan politikaları desteklemek için yapılan finansmanlar olarak ifade edilmiştir. Bunlar hükümetlere, düşük gelirli hane halklarına yönelik sosyal koruma ve ekonomik yardım, maliye politikaları, işlerin ve kilit endüstrilerin (altyapı, ihracat, hizmetler, mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler dahil olmak üzere özel sektör gelişimi) korunması dahil olmak üzere sosyal ve ekonomik müdahale ve toparlanma önlemlerini desteklemeleri için sunulan ek finansmanı içermiştir (AIIB, 2020a:35). Gerçekten de AIIB'nin 2020 ve 2021 yıllarında COVID Krizi Kurtarma Tesisi kapsamında onayladığı toplam 45 projenin 14'ünün kamu sağlığı, 13'ünün finans ve likidite, 18'inin ekonomik dayanıklılığa ilişkin olduğu görülebilmektedir. Banka 24 Şubat 2022'den sonra da genişletilmiş Kriz Kurtarma Tesisi kapsamında COVID-19 aşularının tedarik ve dağıtımının finansmanı, gelişmiş pandemik müdahale, hazırlık ve iyileşme için ortak finansman ve temel COVID-19 acil sağlık hizmetleri veya acil harcama ihtiyaçlarının finansmanı konularına yönelmeye başlamıştır.

Özetle Covid-19 pandemisi AIIB'nin altyapı yatırımlarının yanı sıra başka alanlara da yönelmesini sağlamış, sosyal politikaları içeren projelere daha fazla dahil olmasını beraberinde getirmiştir. Ancak Banka'nın sosyal politika anlayışını netleştirebilmek için bu faaliyetlerin dayandığı genel yaklaşıma ve onaylanan bu tür projelerin içeriklerine daha yakından bakmak gerekmektedir.

Öncelikle AIIB'nin 2020 yılından itibaren 'sosyal altyapı'ya dair vurgularını artırdığı görülebilmektedir. Nitekim 2020 yıllık raporda AIIB'nin temel altyapıya odaklanmaya devam edecek olmakla birlikte, sosyal altyapıdaki kapasitesini, rolünü ve katma değerini kademeli olarak genişleteceği belirtilmiştir (AIIB, 2020a:97-98). Zira bu yıl Çin Legend Capital Sağlık Hizmetleri Teknoloji Fonu Projesi ile sosyal altyapıya yönelen ilk proje onaylanmıştır. Bu proje ile Çin'in önde gelen sağlık teknolojisi fon şirketlerinden birinin sağlık teknolojisi ve dijital hastane şirketlerine yatırım yapan büyüme ve girişim sermayesi fonuna yatırım yapılması amaçlanmıştır. Fonun tıbbi teknoloji, dijital sağlık ve profesyonel hizmetler ve biyoteknoloji alt sektörlerini kapsayan erken aşama ve büyüme aşamasındaki sağlık şirketlerine yatırım yapmayı hedeflediği belirtilmiştir (AIIB, 2020e). Ayrıca 2020'den sonra özellikle Kriz Kurtarma Tesisi çerçevesinde sağlık hizmetlerine dönük projeler öne çıkmış, bu projelerin önemli bir kısmı Covid-19 salgını ile mücadele için acil ulusal halk sağlığı sistemlerini güçlendirmeyi, bulaşıcı hastalık için önleme ve müdahale planları ve kriz durumunda acil durum müdahale bileşenini geliştirmeyi amaçlamıştır. Örneğin Türkiye de Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ile ortak finanse edilen bir COVID-19 Tıbbi Acil Müdahale Projesi ile 82.6 milyon USD kredi temin etmiştir (AIIB, 2020d).

AIIB ayrıca 2021 yılında Sosyal Altyapı Departmanı'nı (Social Infrastructure Department-SID) kurmuştur. Bu departmanın görevi sosyal altyapıya ve ilgili üretken sektörlerle yatırım yapılarak gelişmekte olan üye ekonomilerinde 'beşeri sermaye' gelişimini teşvik etmek olarak belirtilmiştir. Departmanın esasen yüksek kaliteli sosyal altyapı projeleri sunmaya yönelmeyi hedeflediği (Kim/Mu, 2022), özellikle 'eğitim' ve 'sağlık' konularına odaklanarak sosyal altyapının dijital ve teknolojik dönüşümü için müşteri odaklı çözümler sunmaya yüksek öncelik verdiği vurgulanmıştır. Nitekim 2021 yıllık raporda AIIB başkanı Jin Liqun, sağlık hizmetlerinin finansmanının gelecek yıllarda bankanın görevlerinin ayrılmaz bir parçası olmaya devam edeceğini ifade etmiştir (AIIB, 2021a:3). Bu çerçevede Banka sağlık hizmetleri, dijital sağlık, sağlık altyapı yatırımları ve bunun için yönetişimin iyileştirilmesi, kurumsal ve düzenleyici çerçevelerin güçlendirilmesi, sağlık gözetim ağlarının genişletilmesi, kamusal hijyenin artırılması, biyo çeşitliliğin sağlanması, ilaç

ve tıbbi cihazların yerel üretim kapasitesinin oluşturulması, bölgesel sağlık işbirliğinin oluşturulması, okul altyapısı ve becerilerin modernizasyonu, eğitim, erken çocukluk gelişimi, yaşlı ve uzun süreli bakım, sosyal barınma gibi başlıklara yönelmiştir. Banka bu süreçte kurumsal stratejisinde yer alan temel altyapıya odaklanma hususu devam etse de sosyal altyapı ve diğer üretken sektörlerdeki kapasitesini, rolünü ve katma değerini kademeli olarak genişleteceğini vurgulamıştır (Kim/Mu, 2022). Nitekim AIIB Dünya Bankası ile ortaklaşa finanse edilen Hindistan: Gujarat Eğitim Altyapısı ve Teknoloji Modernizasyon Programı ile ilk ve şu ana kadar tek olan eğitim altyapısı projesini 2021 yılında onaylanmıştır. Bu projenin amacı, Gujarat'ta eğitim sonuçlarının iyileştirilmesi için merkezi olmayan yönetimi güçlendirerek öğrenmenin hızlandırılmasını desteklerken, okul altyapısını iyileştirmek ve yeşil ve afete dayanıklı mimari tasarımlara dayalı uluslararası standartlarda öğrenme ortamları yaratmaya yardımcı olmak biçiminde ifade edilmiştir (AIIB, 2021e). 2021 yılı ve sonrasında ayrıca pandemi çerçevesinde sağlık konusuna odaklanan projeler onaylanmaya devam edilmiş, ayrıca hükümetlere Covid-19 aşularının tedarikinin ve uygulanmasının desteklenmesi, özel sektöre de bu aşuların ve test kitlerinin üretimi ve dağıtımını için finansman desteği sunulması gibi projeler finanse edilmiştir.

Sağlık ve eğitime odaklanan bu faaliyetlerin ardında ise esasen sosyal politikanın neoliberal dönemde içerisine sıkıştırıldığı rekabet edebilirlik, insan sermayesine yatırım odaklı çerçeveden farklı bir anlayış olduğunu ifade etmek mümkün görünmemektedir. Zira bu durum AIIB'nin özellikle Sosyal Altyapı Departmanı'nın eğitim ve sağlık başlıklarındaki söylem ve vurgularında yansımalarını bulmuş, bu da Dünya Bankası gibi çok taraflı kalkınma bankalarından farklı bir eğilimin olmadığına işaret etmiştir. Örneğin sağlık ve eğitim programlarının gerekçelendirilmesinde bu durum net biçimde izlenebilmektedir. Zira sağlık ve eğitim hizmetlerinin sunulması "sağlıklı ve vasıflı bir nüfus" gerekliliği üzerinden ele alınmakta, bunların geliştirilmesi ile ülkelerin işgücünün verimliliğini ve küresel pazarlarda rekabet edebilme, yapısal dönüşümde ilerleme ve küresel değer zincirlerinde bir üst seviyeye yükselme yeteneklerinin geliştirileceği (Kim/Mu, 2022) vurgusu öne çıkarılmaktadır. Sağlık "ülke verimliliklerinin ayrılmaz bir parçası" (AIIB, 2020a:7) olarak değerlendirilmekte, kötü sağlık sistemleri üretkenliği bozma, gayri safi yurtiçi hasılayı ve beşeri sermaye gelişimini olumsuz etkileme (AIIB, 2020a:99) özellikleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Eğitim başlığı da insanları gelecekteki iş piyasalarına daha fazla hazır hale getirebilme ve işgücü piyasalarına yeniden girmeleri için güncellenmiş veya yükseltilmiş beceriler sağlayabilme (Kim/Mu, 2022) ekseninde değerlendirilmektedir.

Özetle sağlık ve eğitim bir hak olmaktan ziyade, rekabetçi kapitalist sistemin sürdürülebilirliğine dönük yeterlilikler olarak çerçevelendirilmektedir.

Benzer bir yaklaşım 2020 yılı sonrasında AIIB'nin politikalarındaki çeşitlenmeyi gösteren değişimlerden bir diğeri olan, hükümetlere yönelik ekonomik destek projelerinde de görülebilmektedir. Bu projelerin önemli bir kısmının içerisinde pandemi ile artan likidite sıkıntısını aşmaya, geçim kaynakları ve istihdam üzerindeki acil etkileri hafifletmeye yardımcı olmak için nakit transferleri, işsizlik yardımları gibi sosyal politika bileşenleri de yer almıştır. Burada kanımızca hedef ve içerikleri açısından hem pandemi döneminde pek çok ülkenin izlediği yaklaşımı özetleyen, hem de sosyal politikalara genel bakışı yansıtabilecek birkaç dikkat çekici projenin içeriklerine daha yakından bakmak anlamlı olacaktır.

2020 yılında onaylanan ve Asya Kalkınma Bankası ile ortaklaşa finanse edilen Bangladeş: COVID-19 Aktif Müdahale ve Harcama Desteği Programı bu örneklerden biridir. Bu projenin Bangladeş hükümetinin ihracata yönelik endüstriler ve KOBİ'ler de dahil olmak üzere en kötü etkilenen endüstrileri desteklemesine ve en savunmasız gruplar için sosyal güvenlik ağını genişletmesine ve güçlendirmesine yardımcı olmayı amaçladığı, proje neticesinde istihdam olanaklarının korunması ve 'hassas gruplara' yönelik sosyal güvenlik ağını genişletilmesi olarak iki çıktının hedeflendiği belirtilmiştir (AIIB, 2020g). 2020 yılında onaylanan ve Asya Kalkınma Bankası ile ortak finanse edilen Endonezya: COVID-19 Aktif Müdahale ve Harcama Destek Programı da benzer bir başka projedir. Bu projede Endonezya hükümetinin kamu sağlığı önlemlerinde, yoksullara ve kırılgan kesimlere yönelik sosyal yardımlarda ve özellikle mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler olmak üzere işletmelere yönelik desteklerde önemli artışları finanse edecek güçlü yoksul yanlısı döngüsel harcama planının desteklenmesinin amaçlandığı belirtilmiştir. Projenin Endonezya ekonomisinin insan sermayesi de dâhil olmak üzere üretken kapasitesine uzun vadeli zarar gelmesini önlemek için sosyal koruma ve ekonomik dayanıklılığı teşvik edeceği iddia edilmiştir (AIIB, 2020f). Yine aynı yıl onaylanan ve Dünya Bankası ile ortaklaşa finanse edilen Pakistan: Sürdürülebilir Ekonomi için Dirençli Kurumlar Programı'nın hedefleri mali yönetimi iyileştirmek amacıyla politika ve kurumsal çerçeveyi geliştirmek ve büyüme ve rekabetçiliği teşvik etmek için düzenleyici çerçeveyi geliştirmek olarak ifade edilmiş, bu hedefler Endonezya örneğindeki gibi aslında sosyal politikanın gelişimini insan sermayesi ve üretken kapasitenin korunmasına bağımlı kılan neoliberal bir perspektif ile ilişkilendirilmiştir. Program kapsamında yoksullar ve nüfusun kırılgan kesimleri için sosyal

koruma, pandemiye karşı genişletilmiş bir sağlık sektörü müdahalesi ve büyüme ve istihdamda toparlanmayı sağlamak için yoksul yanlısı bir mali teşvik paketi sunulacağı belirtilmiştir. Bu politikaların ise makroekonomik yönetimde orta vadeli reformları teşvik edeceği, kurumsal güçlendirmeyi sağlayacağı ve ekonomik dayanıklılık için büyüme ve rekabetçiliği teşvik edeceği vurgulanmıştır (AIIB, 2020h).

Bu üç projedeki içerik ve hedefler kanımızca küresel kapitalizmin etkili uluslararası örgütlerinin yıllardır sosyal politikayı içerisine sıkıştırdığı çerçeveden uzaklaşmadığını göstermektedir. Zira burada özellikle sosyal güvenlik ağları terimi ile ortaya konulan politikalar esasen en yoksul ve savunmasız kişilere genellikle sosyal transferler ile makul bir düzeyde koruma sağlanması ile yetinilmesine işaret etmektedir. Dolayısıyla sosyal politikanın özel olarak en yoksul kesimlere doğru daraltılarak sınırlandırılmasını ve bu anlamda da sermaye birikiminin önündeki meta-dışı kamusal-kolektif sınırların tasfiyesini amaç edinen neoliberal eğilimin sürdürüldüğü görülmektedir.

Yine bu projelerde gelir desteğinin de ancak sınırlı ve odaklı bir çerçevede ele alınması da önemlidir. Nitekim özellikle Bangladeş projesinde (AIIB, 2020n) pandemi gibi tüm insanları etkileyen bir kriz sürecinde dahi gelir desteğinin sadece ihracata yönelik sektörlerde çalışan işçilerin desteklenmesini hedeflemesi, söz konusu programların ancak rekabetçi kapitalist gelişmeyi desteklediği ölçüde makul bulunduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca bu bakış açısında sosyal politika, toplumsal olanı koruyan ve geliştiren geniş bir kolektif haklar alanı olarak değil, yalnızca üretken işgücünün verimliliğinin korunması ile sınırlı bir destek mekanizması olarak var olabilmektedir.

Bunun yanı sıra ele aldığımız projelerde mikro işletme ve Kobi'lere sunulan 'faizli' kredi destekleri de pandemi gibi kapsamlı bir kriz durumunda dahi ana hedefin karlılığı ve sistemin sürdürülebilirliğini sağlamak olduğunu göstermektedir. Zira bu zor durumda verilen faizli kredi mekanizmalarının bir taraftan kredi piyasalarını güçlendirmeye ve finansallaşmaya, bir taraftan da borçlandırma politikaları ekseninde bireylerin sisteme bağlanımlarını kuvvetlendirmeye hizmet ettiği söylenebilir. Nitekim bu süreçte AIIB'nin pandemi nedeniyle işletme sermayesi ve likidite sıkıntısını gidermeye yönelik kredileri desteklemek amacı ile özel ve kamusal finans kurumlarına verdiği krediler de kritik bir yer tutmuştur. Ülkemizdeki özel bankaların da bu destekten faydalandıkları görülebilmektedir. Örneğin Akbank 2020 yılında onaylanan proje ile müşterilerinin işletme sermayesi eksikliklerini ve pandeminin getirdiği likidite baskılarını desteklemek için orta vadeli kredi

finansmanı sağlamak amacı ile 100 Milyon USD tutarlı kredi temin etmiştir (AIIB, 2020c). 2021 yılında da Türkiye İş Bankası AIIB'den Kobi'lerin ve küçük şirketlerin COVID-19 salgını sırasında karşılaştıkları işletme sermayesi ve likidite kısıtlamalarını hafifletmeyi amaçlayan 100 Milyon USD tutarlı finansmanı almıştır (AIIB, 2021f). 2021 yılında Türkiye: Eximbank COVID-19 Kredi Hattı Projesi (AIIB, 2021r) ve Sri Lanka: COVID-19 Acil Durum ve Kriz Müdahale Tesisi (AIIB, 2021s) de bu konuda kamu finans kurumlarına verilen desteklere örnek olarak gösterilebilir.

Bunun yanı sıra AIIB, Dünya Bankası'nda olduğu gibi, yoksullukla mücadele için sunulan politikalar içerisinde finansal içerme politikalarını benimsemekte ve desteklemektedir. Örneğin 2022 yılında onaylanan ve Asya Kalkınma Bankası ile ortaklaşa finanse edilen Bangladeş: Sosyal Dayanıklılığın Güçlendirilmesi Programı'nın (Alt Program 2) hedeflerinden biri dezavantajlı kişilerin finansal katılımını derinleştirmek olarak ifade edilmiştir (AIIB, 2022d). Finansallaşmaya dair bir diğer örnek de AIIB'nin sosyal altyapı yatırımları çerçevesinde bu yatırımları finanse eden şirketlere bankanın yatırım yapması örneğinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin 2022 yılında onaylanan Haier Sosyal Altyapı Leasingi projesi kapsamında AIIB, Dünya Bankası'nın özel sektör kolu olan Uluslararası Finans Kurumu ile birlikte Haier Leasing tarafından sunulan bir sosyal tahvil programına yatırım yapılması ve bununla firmalara bireysel sosyal projeler için leasing finansmanı sağlanmasını amaçlamıştır (AIIB, 2022e). Kanımızca bu çerçeveye açık biçimde 'sosyal dayanıklılığın' güçlendirilmesinden ziyade, sosyal politikaların sermayenin yeni kâr alanları olarak dönüştürülmesine, bu doğrultuda bir bireyselleşmeye ve finansallaşmanın güçlendirilmesine hizmet etmektedir.

AIIB'nin sosyal politika anlayışını netleştirmek ve bu anlayışın sınırlarını gösterebilmek için birkaç örneğe daha bakmak anlamlı olacaktır. Bunlardan biri 2021 yılında onaylanan ve Dünya Bankası ile ortaklaşa finanse edilen Mısır: Sürdürülebilir İyileşme için Kapsayıcı Büyüme Programı'dır. Bu proje altyapı, sağlık, pandemi ile mücadele gibi bir çerçevenin ötesinde Dünya Bankası'nın mevcut büyüme ve kalkınma stratejisine dayanan, bütünlüklü bir güncel kapitalist reform stratejisini içermesi ile kanımızca önemli bir örnektir. Zira bu strateji esasen özel sektörün ve rekabetçi kapitalist piyasaların sürdürülebilirliğine odaklanarak özel sektör ve finansallaşmanın güçlendirilmesini hedefe almakta, bunu yaparken yoksulluk gibi sorunları ortadan kaldırmaktan ziyade sorunların yönetilebilirliğini ve sistemin meşruiyetini sağlamaya yönelik olarak bazı sınırlı ve hedefli 'sosyal politikaları' içermektedir. Nitekim AIIB'nin Dünya Bankası ile ortaklaşa

finanse ettiği bu projede de sürdürülebilir bir toparlanma için kapsayıcı büyümeyi destekleme amacı üç bileşen ekseninde ele alınmıştır. Bunlardan ilki makro mali sürdürülebilirliği arttırmak, ikincisi özel sektörün gelişmesini sağlamak, üçüncüsü ise kadınların ekonomik katılımını teşvik etmektir. Mısır'ın hali hazırda devam ettirdiği bu reformların sadece uzun süredir devam eden yapısal sorunları ele almakla kalmayacağı, aynı zamanda -başka ülke örneklerinde aynen tekrar edilen ifadelerle- 'ekonominin üretken kapasitesine uzun vadeli zarar gelmesini önlemek için ekonomik dayanıklılık, kapsayıcı büyüme, sosyal koruma ve sürdürülebilir toparlanmaya yardımcı olacağı' öne sürülmüştür. Bu çerçevede iyileştirilmiş borç yönetimi ve sürdürülebilirliği, özel sektörün gelişimi ve kadınların işgücüne daha fazla katılımının Mısır ekonomisinin orta vadede toparlanmasına katkı sağlayacağı iddia edilmiştir (AIIB, 2021g). AIIB'nin Dünya Bankası'nın büyüme stratejisi ve bu strateji doğrultusunda geliştirdiği söylem ile tam uyumlu bu tür bir projeyi finanse etmesi, büyüme, kalkınma ve sosyal politika ilişkisine yaklaşımdan her iki örgütün temelde aynı konumda bulunduğuna işaret etmektedir.

Ayrıca yine Dünya Bankası ile ortaklaşa finanse edilen Özbekistan Ekonomik ve Sosyal Dönüşümünün İlerletilmesi Kalkınma Politikası Operasyonu da hem küresel rekabetçi stratejiye bağlanım hem de sosyal politikaları içerisine alan günümüz politika stratejilerinin odağını çarpıcı biçimde yansıtmaktadır. Nitekim bu projenin amacı da özel sektörün büyümesi için piyasa kurumlarını güçlendirerek, KİT yönetimini iyileştirerek ve sosyal içermeyi ve dayanıklılığı artırarak Özbekistan'ın kapsayıcı ve özel sektör öncülüğünde bir piyasa ekonomisine geçişini desteklemek olarak ifade edilmiştir. Operasyonun özelleştirme, iflas ve rekabet mevzuatı, telekom ve banka dışı finans sektörleri, KİT yönetimi, mali şeffaflık ve sosyal koruma alanlarındaki reformlar yoluyla Özbekistan'ın kapsayıcı piyasa ekonomisine geçişine destek olmayı hedeflediği belirtilmiştir. Bu kapsamda üç sütun çerçevesinde reformlar üzerinde durulmuştur. Bunlar piyasa kurumlarının ve özel sektör büyümesi için ortamın güçlendirilmesi, kamu iktisadi teşebbüsü yönetiminin iyileştirilmesi, sosyal içirme ve dayanıklılığın artırılmasıdır. Operasyonun, Özbekistan Hükümeti'nin özelleştirme, rekabet ve iflas için sağlam yasal çerçeveler oluşturma, özel sektör katılımını artırma, banka dışı finansal piyasaları derinleştirme, mali riskleri azaltma ve COVID-19 müdahale önlemlerinin bir parçası olarak büyük ölçüde genişletilen sosyal koruma sisteminin etkinliğini ve verimliliğini artırma faaliyetlerine yardımcı olacağı iddia edilmiştir (AIIB, 2022b). Özbekistan'ın rekabetçi serbest piyasalara entegre edilmesini ve bunun için de özelleştirmeler yoluyla sermayenin güçlendirilmesini hedefleyen bu projede yer alan "sosyal koruma ve içirme" bileşenleri ise

esas olarak bu politikaların hızla hayata geçirilmesini engelleyebilecek belirli 'sosyal' sorunların yönetilmesi amacıyla ilişkili gibidir. Nitekim projenin sosyal etkileri başlığında özelleştirmelerin yoksulluğu artırabileceği ve/veya bu süreçlerle ilişkili kimi olumsuz sosyal etkilere yol açabileceği kabul edilmiştir. Ancak bunların geri döndürülemez olmadığı ve sosyal koruma sistemi ve diğer düzenleyici koruma tedbirlerinin kullanılması yoluyla alınacak hafifletici önlemlerin bu olumsuzlukları azaltacağı iddia edilmiştir (AIIB, 2022b). Projedeki üçüncü sütun kapsamında yeni bir sosyal koruma politikası ve özel sektör çalışanları için doğum yardımı sistemi reformu ile sosyal güvenlik ağlarının verimliliğini, etkinliğini ve şeffaflığını artırmaya yönelik tedbirlerin desteklenmesi (AIIB, 2022c) yoluyla bu sorunların telafi edileceği varsayılmıştır. Bu tür varsayımlar aslında Dünya Bankası'nın politik yaklaşımlarından çok da yabancı olmadığımız bir durumdur. Zira Dünya Bankası yıllardır küresel rekabetçiliği artırabilmeye odaklanan stratejisinin (Cammack, 2009a) yol açtığı sorunları yönetilebilir kılmak için sınırlı ve hedefli sosyal politikaları öne sürmekte, bunu bir yoksullukla mücadele yaklaşımı olarak öne çıkarmaktadır. Oysa ülkemiz dâhil pek çok ülkenin yıllardır deneyimlediği gibi özelleştirme süreçlerinin emekçiler üzerinde ciddi ve geri döndürülemez etkileri olduğu açıktır. Bu nedenle söz konusu sorunların sınırlı sosyal politikalarla giderileceğini iddia etmek, gerçek dışı bir iddiayı sürekli tekrar etmekten öte bir anlam taşımamaktadır. Bütün bu çerçeveyi Dünya Bankası ile birlikte finanse eden AIIB de dolayısıyla bu sürece bilfiil katkı koymakta, nihayetinde de rekabetçi küresel stratejiyle örtüşen bir bakış açısını yeniden üretmiş olmaktadır.

2023 yılında onaylanan ve Asya Kalkınma Bankası ile ortaklaşa finanse edilen Filipinler: Covid-19 Sonrası İş ve İstihdamı İyileştirme Programı (Alt Program 1) da hem doğrudan işgücü piyasası politikalarına odaklanması hem de diğer çok taraflı kalkınma bankalarının politika ve yaklaşımları ile ortak çerçeveye işaret eden bir başka örnektir. Bu projenin amacı ülkenin COVID-19 sonrası işgücü piyasası düzenlemelerini desteklemek için istihdam, geçim kaynakları ve eğitim fırsatlarına erişimi iyileştirmek ve istihdam yaratmak için mevcut ve gelişmekte olan işletmelere desteği artırmak olarak ifade edilmiştir. Program üç reform alanını desteklemeye yönelmiştir. Bunlar aktif işgücü piyasası programları, pandemi kaynaklı beceri uyumsuzluklarının ele alınması ve beceri eğitimi ile istihdam arasındaki kurumsal bağlantıların güçlendirilmesi, pandemi sonrası iş ve yatırım çerçevesinin istihdam açısından zengin bir toparlanma için liberalleştirilmesidir (AIIB, 2023). Açıkça görülebileceği gibi, bu proje içinde tanımlanan reform alanları, bu alanların ele alınış biçimi ve tercih edilen terminoloji, bize Dünya Bankası ve benzeri örgütlerin

ideolojik taşıyıcılığını üstlendiği kapitalist gelişme yaklaşımı dışında bir perspektif sunmamaktadır. Zira bütün bu çerçeve içinde işsizlik sorunu ile ilişkili yapısal mekanizmaların dayandığı kapitalist gelişme stratejilerinin kısmi bir değerlendirmesine dahi yer ayrılmamaktadır. Bunun yerine çözüm, sorunu yaratan mekanizmaların üretiminden tamamen dışlanmış bireylerin beceri ve yeteneklerinin gelişimine dayandırılmaktadır. Başka deyişle işsizlik sorunu karşısında asıl sorumluluk, tek tek bilgi ve yeteneklerini geliştirmesi gereken emekçilerin sırtına yüklenmektedir. Sonuç olarak sermaye birikim sürecinin uluslararası sürdürülebilirliğini sağlamak ve bu süreci kesintisiz ve verimli kılmak için işgücü piyasalarında rekabet edebilirlik, üretkenlik ve serbestleşmeyi teşvik etme amacına odaklandığı açık olan bu bakış açısı kanımızca, AIIB'nin de sistemin diğer etkili aktörleri gibi küresel rekabetçi projeye eklenmiş olduğuna işaret etmektedir.

Sonuç

Bölgesel bir organizasyon olarak doğsa da genişleyen ve çeşitlenen üye profiliyle, artan faaliyetleri ve işbirliği çabalarıyla dikkat çeken AIIB, kanımızca kapitalizmin küresel yönetim düzleminde güncel sorunları aşmaya yönelik bir proje olarak değerlendirilebilir. Bu anlamıyla Banka sisteme bir alternatif olarak değil, onun güncel ihtiyaçlarına ve oluşan kimi boşluklarına karşılık vermek üzere sistem içerisinde bir alternatif olarak tasarlanmıştır. Covid-19 pandemisinin getirdiği finansman ihtiyaçlarının da etkisi ile AIIB'nin sistemde daha fazla rol oynamak için faaliyet ve projelerini çeşitlendirmesi de bu yeni çok taraflı kalkınma bankasının uluslararası sistem içerisinde uyumlu bir aktör olarak görev yapma istekliliğini ve yine bu açıdan tamamlayıcı rolünü belirginleştirmiştir.

AIIB, her ne kadar koşulluktan uzak durma ve ülkelerin iç meselelerine karışmama prensipleri ile geleneksel kalkınma bankalarından farklı bir çerçeve sunmaya çalışır gibi görünse de, özellikle sosyal politika anlayışı üzerinden bakıldığında bu farklılaşmanın sistemdeki diğer aktörlerle yakınsamaya dönüştüğü görülmektedir. Hatta politika metinlerinde örneklediğimiz gibi AIIB, bu metinlerde anılan prensiplerin de etkisi ile sosyal politika konusunda oldukça sınırlı, muğlak ve bu anlamda da geriletici bir çerçeve sunarak, sosyal haklara erişimin giderek daraltılması sonucunu doğuran proje ve faaliyetleri beslemekte ve bunların dayandığı yaklaşımların yeniden üretilmesine katkı sunmaktadır. Nitekim Banka, ülkelerin sosyal koruma konusunda mevcut yasal sınırlılıklarının genişletilmesini teşvik edecek bir yaklaşım sergilememektedir. Bu tutumun yanı sıra Banka'nın sosyal politikaya genel yaklaşımında “rekabet edebilirlik” ve “işgücünün üretkenliğinin artırılması”

hedefleri sosyal eşitlik ve adaletten önce gelmekte, nitekim bu eğilim politika metinlerinde en temel sosyal haklara dahi atıf yapılmamasında kendini açığa vurmaktadır. Nihayetinde temel olarak, özel mülkiyet, kâr maksimizasyonu ve rekabet üçlüsüne dayalı bir sistemde bu eğilimlerin ürettiği dinamikler, emeği ve sosyal politikayı bu üçlünün bağımlı bir fonksiyonuna indirgeyerek işlemektedir. AIIB de bu kapsamda, tam da bu yolların etkin biçimde hayata geçirilmesi için diğer çok taraflı kalkınma bankaları ile aynı düzlem ve yaklaşım içerisinde çalışmaktadır. Dolayısıyla sosyal politikalara bakışta da rekabet edebilirlik ve işgücü üretkenliğinin artırılması birincil plana yerleştirilmekte, sosyal sermayeye, beceri gelişimine odaklanan politikalar teşvik edilmektedir. Bu anlamda neoliberalizmin sosyal politikayı sınırlı ve hedefli sosyal transferlere odaklayan, bu politikaların gelirin yeniden dağıtımını, bölüşüm, toplumsal adalet gibi rollerini geri plana iten politik yönelimi AIIB’de de sürdürülmektedir. Ayrıca finansal içerme gibi emekçileri kolektif bağlanımdan uzaklaştıran, finansallaşma ve borçlandırma ile sisteme bağımlılıklarını artıran politikaların yine AIIB tarafından desteklendiği ve yürütüldüğü görülmektedir. Sosyal politika adına sermayeyi güçlendirecek projelerle kapitalist birikim mantığı öncelikle beslenmeye devam edilmekte, özellikle eğitim ve sağlık hizmetlerinin piyasalaştırılmasını teşvik eden sistemlerin finanse edilmesiyle, emekçi ve yoksulların bu hizmetlere erişimden dışlanması sürecine de destek verilmektedir. Bu nedenle AIIB nezdinde de sosyal olanla ilişkili tüm faaliyetlerin çerçevesi, tarihsel olarak sosyal politika alanının varlık koşullarını sınırlandırma eğilimi ile işleyen sermaye birikim sürecine tabi biçimde belirlenmektedir.

Böyle bir çerçeve ise geleneksel çok taraflı kalkınma bankalarının öncülüğüyle hayati ağırlık merkezlerinden uzaklaştırılan sosyal politika alanının kârlılık, verimlilik ve rekabet edebilirlik ekseninde kurgulanmasına yönelik anlayışın, AIIB tarafından sürdürüldüğüne ve hatta belirli açılardan derinleştirildiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla AIIB’nin dünya kapitalist sisteminin diğer etkili unsurları ile paralel biçimde küresel rekabetçi yakınsama bağlamında kendine bir yer tutmaya çalıştığı ve sistem açısından farklılaşmanın ötesinde tamamlayıcı bir alternatifi temsil ettiği vurgulanmalıdır.

DİPNOTLAR

- 1 Bu makalede “Banka” ifadesi Asya Altyapı Yatırım Bankası’nı (Asian Infrastructure Investment Bank-AIIB) işaret etmek için kullanılmaktadır.
- 2 Temmuz 2023 itibarıyla Türkiye’nin AIIB’de onaylanmış toplam 19 adet projesi bulunmaktadır. Bunlardan 10’u kamuya, 9’u özel sektöre

verilmiştir. Kamu için onaylanan projelerin 2'si halk sağlığı, 2'si finans ve likidite, 3'ü enerji, 1'i çok sektörlü alan, 1'i ulaşım, 1'i kentsel sektörle ilgilidir. Özel sektör için onaylanan projelerinin ise 2'si finans ve likidite, 4'ü enerji, 2'si ulaşım, 1'i kentsel sektörle ilgilidir. <https://www.aiib.org/en/projects/list/index.html?status=Approved>

- 3 Örneğin ABD hegemonyasına bir tepki olarak, Rusya ile birlikte gerçekleştirilen Şanghay Beşlisi adıyla bölgesel bloklaşmanın temelleri 1996'da atılmıştır (Sönmez Kuşku, 2020:35).
- 4 Çin, ayrıca Kuşak ve Yol projelerini finanse etmek için 40 milyar dolarlık başlangıç sermayesinin tamamını kendisinin verdiği İpek Yolu Fonu oluşturmuştur (Şimşek, 2019:190).
- 5 Ekim 2014'te, 22 Kurucu Üyeden oluşan ilk grup AIIB'nin kurulmasına ilişkin Mutabakat Zaptı'nı imzalamıştır. Haziran 2015'te 50 Kurucu üyeden temsilciler AIIB Anlaşma Maddelerini imzalamış, ardından bunlara 7 ülke daha katılmış ve Aralık 2015'te Anlaşma yürürlüğe girerek AIIB yasal olarak kurulmuştur (AIIB, 2016c:3). AIIB 16 Ocak 2016 tarihinde Guvernörler Kurulu'nun açılış toplantısı ile faaliyetlerine başlamıştır.
- 6 Fon yetersizliği nedeniyle Asya Karayolu Rota Haritası ve Trans-Asya Demiryolu gibi projelerin tamamlanamamış olması buna örnek olarak gösterilmektedir (Bustillo/Andoni, 2018:5).
- 7 Örneğin Dünya Bankası'nın bileşenlerinden Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nda gelişmekte olan ülkelerin oy hakları % 44'e yükseltilmiştir (Zoellick, 2009). Yine Dünya Bankası bileşenlerinden Uluslararası Kalkınma Birliği'ndeki gelişmekte olan ülkelerin oy gücü 2010'da % 47,19'a, Uluslararası Finans Kurumu'nda ise % 39,48'e çıkarılmıştır (World Bank, 2010:11). Bununla birlikte Türel'in (2021:94) ifade ettiği gibi, sayısal değişimler Dünya Bankası yönetimindeki gelişmiş ülkelerin ağırlığını köklü bir biçimde etkileyecek ölçülere ulaşmamıştır. IMF nezdinde de Çin'in oy hakkının artırılması ABD'nin onaylamayı geciktirmesi nedeni ile ancak 2015 yılında geçerlilik kazanmıştır (Nicholas, 2016:9-11).
Mevcut durumda IMF'de de ABD % 16,50, Japonya % 6,14 oy oranına sahiptir. Çin Japonya'dan daha büyük bir ekonomi olmasına karşın IMF'deki oy oranı %6,08'dir. <https://www.imf.org/en/About/executive-board/members-quotas>

Asya Kalkınma Bankası'nda ise ABD ve Japonya'nın %12,75'er oy oranlarına karşılık, Çin'in oy oranı % 5,43'tür (ADB, 2021: 71).

- 8 Neoliberal dönemdeki politika koşulluluklarının etki ve genişliği ciddi eleştirilere neden olmakla birlikte, aslında bu rahatsızlıklar geçmiş dönemlerde de pek çok kez görülmüştür. 1950'li yıllar ve 1960'lı yılların ilk yarısında Dünya Bankası'nın politika müdahaleleri, Banka ve bazı borçlu ülke hükümetleri arasında gerilimlere neden olmuştur. Brezilya ve Seylan'da (şimdiki Sri Lanka), 1957'de Kolombiya, 1963 Kore gerilimleri buna örnek olarak verilebilir (Kapur vd.,1997:454-456). Ayrıca Türkiye de bu gerilimlerin yaşandığı ülkelerden biri olarak dikkat çekmiştir. Eylül 1954'te Dünya Bankası daimi temsilcisi Pieter Lieftinck'in ülkenin "egemenlik alanına giren hususlara yersiz müdahaleleri" dolayısıyla ülkeden ayrılması istenmiş, bunun üzerine 1960'a kadar Türkiye-Dünya Bankası ilişkileri askıda kalmıştır (Türel, 2017:156).
- 9 Örneğin Başka IMF olmak üzere Bretton Woods kuruluşlarına karşı 1989'da Caracas'ta, Lagos'ta ciddi protesto eylemleri gerçekleştirilmiştir (Dawis, 2006:196-197). Ayrıca Meksika (1994), Peru (1999-2002), Tayland (1997), Endonezya (1998), Arjantin (2001) gibi pek çok ülkede farklı zamanlarda bu kurum ve politikalara dair şiddetli protesto eylemleri gerçekleştirilmiştir (Türel, 2021:51). 1990'lı yılların sonuna doğru Bretton Woods kuruluşlarının meşruiyet krizinin derinleşmesi ile birlikte yine bu kuruluşlara ve küreselleşmeye karşı önemli protestolar gerçekleştirilmiş, örneğin "Elli Yıl Yeter" sloganı altında birleşen hareketler Dünya Bankası ve IMF politikalarına dönük ciddi eleştirileri içermiştir.
- 10 Morris (2020:6), Çin için diğer ülkelerin iç işlerine karışmama prensibinin çok taraflı sisteme katılımındaki temel itici ilke olduğunu iddia etmiş ve örneğin Çin'in Birleşmiş Milletler'de üye devletlerin iç işlerine müdahale olarak gördüğü hareketler söz konusu olduğunda genellikle çekimser kaldığını veya karşı çıkma yolunu tercih ettiğini belirtmiştir.
- 11 Chow (2016:1), Dünya Bankası'ndan kredi almanın koşulu olarak bir dizi Batı tarzı politikayı dayatan ABD'nin aksine Çin'in, diğer ülkelerin iç işlerine karışmama doktrinine inandığını belirtmiş, Çin'in müdahale etmeme doktrininin ABD'nin koşulluluk doktrinine doğrudan bir meydan okuma olduğunu iddia etmiştir.

- 12 Bu prensip bazı yazarlar tarafından “gevşek koşulluluk vaatleri” olarak da ifade edilebilmektedir (Kim vd., 2021:111).
- 13 İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya gibi ülkeler Avrupa’dan kurucu üyeler olarak dikkat çekmişlerdir. Bu ülkelerin yanı sıra pek çok Avrupa ülkesi ile Avustralya ve Kanada da bankaya üye olmuştur <https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html>
Chow (2016:29), ABD’nin muhalefetine rağmen Çin’in ABD’nin en yakın müttefiklerini yanına çekmeyi başarması nedeniyle AIIB’nin kuruluşunun diplomatik bir zaferi temsil ettiğini iddia etmiştir.
Bununla birlikte AIIB’nin Kanada’lı küresel iletişim müdürü Bob Pickard, Haziran 2023’te AIIB’nin Çin’in devlet partisi üyelerinin hâkimiyetinde olduğu ve bankanın “hayal edilebilecek en zehirli kültürlerden birine sahip olduğunu” iddia ederek istifa etmiştir. Bunun akabinde de Kanada Maliye Bakanı, Kanada’nın AIIB’ye katılımının yeniden gözden geçirileceğini duyurmuştur. AIIB ise istifa üzerinde bir iç inceleme gerçekleştirmiş, inceleme sonucunda Banka’nın yönetim yapısının apolitik, yapıcı, dengeli ve uzlaşıcı odaklı bir karar kültürü sağlamak üzere amaçlandığı şekilde işlediğinin teyit edildiği vurgulanmıştır. Bknz. (Cash, 2023) (Wang, 2023) (China Daily, 2023).
ABD ve Japonya ise AIIB’ye üye olmamıştır. Bu ülkeler AIIB’ye mesafeli duruşlarını sürdürmektedir.
- 14 <https://www.aiib.org/en/about-aiib/index.html>
- 15 <https://www.aiib.org/en/about-aiib/who-we-are/role-of-law/index.html>;
<https://www.aiib.org/en/about-aiib/index.html>
- 16 Bu konudaki başka görüşlerin aktarıldığı bir kaynak olarak bkz: (Uhlen, 2019).
- 17 Kurulduğundan bu yana banka başkanlığını Jin Liqun yürütmektedir. Çin eski Maliye Bakan Yardımcısı olan ve Asya Kalkınma Bankası gibi çok taraflı örgütlerde deneyim sahibi olan Jin Liqun, Banka’yı kurmakla görevli Çok Taraflı Geçici Sekreteryası’nın Genel Sekreteri olarak da görev yapmıştır. 28 Temmuz 2020’de beş yıllık ikinci bir dönem görev yapmak üzere tekrar seçilmiştir. <https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/senior-management/index.html>
- 18 Ancak Çin bugüne kadar veto hakkını kullanmamıştır.

19 Türkiye'nin oy oranı ise % 2,49'dur. <https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html>

20 Örneğin AIIB ve Dünya Bankası Nisan 2017'de kurumlar arasındaki işbirliğini ve bilgi paylaşımını güçlendirmek için bir mutabakat zaptı imzalamıştır. Ayrıca AIIB'nin Asya Kalkınma Bankası, Yeni Kalkınma Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Amerikalılar Arası Kalkınma Bankası ve Avrasya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası ve İslami Kalkınma Bankası ile işbirliği ve ortak finansman anlaşmaları bulunmaktadır. Bkz:<https://www.aiib.org/en/news-events/news/2017/World-Bank-and-AIIB-Sign-Cooperation-Framework.html> ve (AIIB, 2018b:18).

21 Bkz: <https://www.aiib.org/en/about-aiib/index.html>

22 Örneğin 2013 Dünya Bankası Kalkınma Raporu'nda bu yönelimi ve 'çözüm bankası' olma yaklaşımının açık yansımalarını bulmak mümkündür. Bkz: (World Bank,2012).

116

23 İlk olarak Şubat 2016'da yayınlanan bu belge sonrasında Şubat 2019 ve Mayıs 2021'de revize edilmiştir.

24 Bu ifadeler 8.10 ve 8.11 maddelerinde görülebilmektedir (AIIB, 2021b:2).

25 Bkz: 17. Madde. (AIIB, 2021b:5)

26 <https://www.aiib.org/en/news-events/annual-report/2021/home/index.html>

27 Kriz Kurtarma Tesisi'nin başlangıç süresi 18 ay, büyüklüğü 5 milyar USD olarak belirlenmiş iken, artan talep nedeniyle önce Nisan 2022'ye kadar 13 milyar USD'ye çıkarılmış, ardından süre 2023 sonuna kadar uzatılarak finansman 20 milyar USD'ye yükseltilmiştir. <https://www.aiib.org/en/policies-strategies/COVID-19-Crisis-Recovery-Facility/index.html>; <https://www.aiib.org/en/news-events/news/2022/AIIB-Expands-COVID-19-Crisis-Recovery-Facility-to-USD20-Billion.html>; (AIIB, 2022a)

28 Dünya Bankası ile ortaklaşa finanse edilen Bangladeş: COVID-19 Acil Müdahale ve Pandemiye Hazırlık Projesi (AIIB, 2020l) Hindistan: COVID-19 Acil Durum Müdahale ve Sağlık Sistemleri Hazırlık Projesi (AIIB, 2020m), Endonezya: COVID-19 Programına Acil Müdahale

Projesi (AIIB, 2020o), Asya Kalkınma Bankası ile birlikte finanse edilen Özbekistan: Sağlık Hizmetleri Acil Müdahale Projesi (AIIB, 2020h) bu konudaki projelerden bazılarıdır.

29 <https://www.aiib.org/en/what-we-do/investment-operations/social-infrastructure-department/index.html>

30 Bu konuda örnek olarak 2021 yılında AIIB'nin tek finansör olarak kredilendirdiği Macaristan: Sağlık Harcamaları için Acil Yardım Projesi (AIIB, 2021k), Dünya Bankası ile ortak finansman sağladığı Endonezya: COVID-19 Programına Acil Müdahale - Ek Finansmanı (AIIB, 2021n) gösterilebilir.

31 Bu konuda Asya Kalkınma Bankası ile ortaklaşa finanse edilen Filipinler: Asya Pasifik Aşı Erişim İmkânı Ek Finansman Projesi (HEAL2-AF) Kapsamında COVID-19'u Ele Almak ve Sınırlandırmak için İkinci Sağlık Sisteminin Geliştirilmesi Projesi (AIIB, 2021h), Moğolistan: COVID-19 Aşılarının Uygulanması için Destek projesi (AIIB, 2021o), Hindistan: İyileşme için Duyarlı COVID-19 Aşıları Projesi (AIIB, 2022ı) ve Dünya Bankası ile ortaklaşa finanse edilen Türkiye: COVID-19 Kriz Kurtarma Programı kapsamında COVID-19 Aşı Projesi (AIIB, 2022f) örnek olarak gösterilebilir.

32 Örneğin Çin: FOSUN COVID-19 Aşı Projesi ile Çin'in Shanghai Fosun Pharmaceutical (Group) Co., Limited (Fosun Pharma) şirketine Dünya Bankası'nın IFC kolu ile ortak finansman vasıtasıyla 100 milyon USD tutarlı kredi tesis edilmiştir (AIIB, 2021j).

33 Ayrıca bkz. <https://www.aiib.org/en/what-we-do/investment-operations/social-infrastructure-department/index.html>

34 Bu konudaki projelere örnek olarak şu projelere bakılabilir: AIIB'nin tek başına finanse ettiği Özbekistan Cumhuriyeti Dış Ekonomik Faaliyetler Ulusal Bankası COVID-19 Kredi Hattı projesi (AIIB, 2020k), Asya Kalkınma Bankası ile ortak finanse edilen Filipinler: COVID-19 Aktif Müdahale ve Harcama Desteği Programı (AIIB, 2020ı), Azerbaycan Cumhuriyeti COVID-19 Aktif Müdahale ve Harcama Desteği Programı (AIIB, 2021m), Bangladeş Sürdürülebilir Ekonomik İyileştirme Programı (Alt Program 1) (AIIB, 2021ı), Dünya Bankası ile ortaklaşa finanse edilen Gürcistan: Acil COVID-19 Müdahale Projesi (AIIB, 2020j), Hindistan:

Eşgüdümlü ve Duyarlı bir Hindistan Sosyal Koruma Sistemi Oluşturulması Projesi (AIIB, 2021).

35 Bu konuda Viet Nam: VP Bank COVID-19 Müdahale Tesisi Projesi (AIIB, 2020p), Gürcistan: TBC Bank COVID-19 Kredi Hattı Projesi (AIIB, 2021p), Kamboçya: Acil Durum ve Kriz Müdahale Tesisi (ACLEDA Bank'a verilen)(AIIB, 2022g) ve Kamboçya: PRASAC COVID-19 Müdahale Tesisi (AIIB, 2022h) örnek olarak gösterilebilir.

KAYNAKÇA

ADB (2021), Annual Report 2021: Towards a Green and Inclusive Recovery, Manila: Philippines, <https://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/788046/adb-annual-report-2021.pdf>

AIIB (2016a), AIIB Annual Report and Accounts 2016: Connecting Asia for The Future, Beijing: China, <https://www.aiib.org/en/news-events/annual-report/2016/home/index.html>

118

AIIB (2016b), Articles of Agreement, Beijing: China, https://www.aiib.org/en/about-aiib/basic-documents/_download/articles-of-agreement/basic_document_english-bank_articles_of_agreement.pdf

AIIB (2016c), Inaugural Meeting of The Board of Governors Summary Proceedins, January 16-17 2016, Beijing, China, https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/board-governors/.content/index/_download/20160816034745788.pdf

AIIB (2017a), AIIB Annual Report and Accounts 2017: Financing Asia's Future, Beijing: China, <https://www.aiib.org/en/news-events/annual-report/2017/about-us/index.html>

AIIB (2017b), By-Laws of The Asian Infrastructure Investment Bank, Beijing: China, https://www.aiib.org/en/about-aiib/basic-documents/_download/by-laws-of-the-asian/basic_document_by_laws_of_aiib.pdf

AIIB (2018a), 2018 AIIB Annual Report and Financials, Beijing: China, https://www.aiib.org/en/news-events/annual-report/2018/_common/pdf/2018-aiib-annual-report-and-financials.pdf

- AIIB (2018b), Annual Meeting of The Board of Governors Summary Proceedins, June 25-26 2018, Beijing: China, https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/board-governors/.content/index/_download/proceedings-board-of-governors-June-2018.pdf
- AIIB (2018c), Indonesia: Mandalika Urban and Tourism Infrastructure, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2018/approved/Indonesia-Mandalika-Urban-and-Tourism-Infrastructure.html>
- AIIB (2019a), Bangladesh: Municipal Water Supply and Sanitation Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2019/approved/Bangladesh-Municipal-Water-Supply-and-Sanitation-Project.html>
- AIIB (2019b), Türkiye: Efeler 97.6MWE Geothermal Power Plant Expansion Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2019/approved/Turkey-Efeler-Geothermal-Power-Plant-Project.html>
- AIIB (2020a), 2020 AIIB Annual Report, Beijing: China, https://www.aiib.org/en/news-events/annual-report/2020/_common/pdf/2020-aiib-annual-report-and-financials.pdf
- AIIB (2020b), Corporate Strategy Financing Infrastructure for Tomorrow, September 2020, Beijing: China, https://www.aiib.org/en/policies-strategies/strategies/.content/index/_download/AIIB-Corporate-Strategy.pdf
- AIIB (2020c), Türkiye: Akbank COVID-19 Crisis Recovery Facility, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/Turkey-Akbank-COVID-19-Crisis-Recovery-Facility.html>
- AIIB (2020d), Türkiye: COVID-19 Medical Emergency Response (MER) Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/Turkey-COVID-19-Medical-Emergency-Response-Project.html>
- AIIB (2020e), China: Legend Capital Healthcare Technology Fund, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/China-Legend-Capital-Healthcare-Technology-Fund.html>
- AIIB (2020f), Indonesia: COVID-19 Active Response and Expenditure Support Program, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/>

Indonesia-COVID-19-Active-Response-and-Expenditure-Support-Program.html

AIIB (2020g), Bangladesh: COVID-19 Active Response and Expenditure Support (CARES) Program, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/Bangladesh-COVID-19-Active-Response-and-Expenditure-Support-Program.html>

AIIB (2020h), Pakistan: Resilient Institutions for Sustainable Economy (RISE) Program, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/Pakistan-Resilient-Institutions-for-Sustainable-Economy-Program.html>

AIIB (2020i), Philippines: COVID-19 Active Response and Expenditure Support (CARES) Program, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/Philippines-COVID-19-Active-Response-and-Expenditure-Support-Program.html>

AIIB (2020j), Georgia: Emergency COVID-19 Response Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/Georgia-Emergency-COVID-19-Response-Project.html>

AIIB (2020k), Uzbekistan: National Bank for Foreign Economic Activity of the Republic of Uzbekistan COVID-19 Credit Line Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/Uzbekistan-National-Bank-for-Foreign-Economic-Activity-of-the-Republic-of-Uzbekistan-COVID-19-Credit-Line-Project.html>

AIIB (2020l), Bangladesh: COVID-19 Emergency Response and Pandemic Preparedness Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/Bangladesh-COVID-19-Emergency-Response-and-Pandemic-Preparedness-Project.html>

AIIB (2020m), India: COVID-19 Emergency Response and Health Systems Preparedness Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/India-COVID-19-Emergency-Response-and-Health-Systems-Preparedness-Project.html>

AIIB (2020n), Uzbekistan: Healthcare Emergency Response Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/Uzbekistan-Healthcare-Emergency-Response-Project.html>

AIIB (2020o), Indonesia: Emergency Response to COVID-19 Program, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/Indonesia-Emergency-Response-to-COVID-19-Program.html>

AIIB (2020p), Viet Nam: VP Bank COVID-19 Müdahale Tesisi, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2020/approved/Vietnam-VP-Bank-COVID-19-Response-Facility.html>

AIIB (2021a), 2021 AIIB Annual Report, Beijing: China, https://www.aiib.org/en/news-events/annual-report/2021/_common/pdf/2021_AIIBAnnualReport_web-reduced.pdf

AIIB (2021b), Environmental and Social Framework, May 2021, Beijing: China, https://www.aiib.org/en/policies-strategies/_download/environment-framework/AIIB-Revised-Environmental-and-Social-Framework-ESF-May-2021-final.pdf

AIIB (2021c), Environmental and Social Framework Fact Sheet, May 2021, Beijing: China, https://www.aiib.org/en/policies-strategies/_download/environment-framework/ESF-Fact-Sheet.pdf

AIIB (2021d). Project Summary Information: Bangladesh: Municipal Water Supply and Sanitation Project, Beijing: China, https://www.aiib.org/en/projects/details/2019/approved/_download/bangladesh/Bangladesh-Municipal-Water-Supply-and-Sanitation-Project_May-17-2021.pdf

AIIB (2021e), India: Gujarat Education Infrastructure and Technology Modernization Program, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/India-Gujarat-Education-Infrastructure-and-Technology-Modernization-Program.html>

AIIB (2021f), Türkiye: Türkiye Isbank COVID-19 Credit Line Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/Turkey-Isbank-COVID-19-Credit-Line-Project.html>

AIIB (2021g), Egypt: Inclusive Growth for Sustainable Recovery DPF Program, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/Egypt-Inclusive-Growth-for-Sustainable-Recovery-DPF-Program.html>

AIIB (2021h), Philippines: Second Health System Enhancement to Address and Limit COVID-19 Under the Asia Pacific Vaccine Access Facility

Additional Financing Project (HEAL2-AF), <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/Philippines-Second-Health-System-Enhancement-to-Address-and-Limit-COVID-19-Under-the-Asia-Pacific-Vaccine-Access-Facility-Additional-Financing-Project-HEAL2-AF.html>

AIIB (2021i), Bangladesh: Bangladesh Sustainable Economic Recovery Program (Subprogram 1), <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/Bangladesh-Sustainable-Economic-Recovery-Program-Subprogram-1.html>

AIIB (2021j), China: FOSUN COVID-19 Vaccine Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/China-FOSUN-COVID-19-Vaccine-Project.html>

AIIB (2021k), Hungary: Emergency Assistance for Healthcare Expenditures, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/Hungary-Emergency-Assistance-for-Healthcare-Expenditures.html>

AIIB (2021l), Project Summary Information: India: Creating a Coordinated and Responsive Indian Social Protection System (CCRISP), https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/_download/india/summary/AIIB-PSI_India-Creating-a-Coordinated-and-Responsive-Indian-Social-Protection-System-PBF-P000523.pdf

AIIB (2021m), Azerbaijan: Republic of Azerbaijan COVID-19 Active Response and Expenditure Support (CARES) Program, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/Azerbaijan-Republic-of-Azerbaijan-COVID-19-Active-Response-and-Expenditure-Support-CARES-Program.html>

AIIB (2021n), Indonesia: Emergency Response to COVID-19 Program - Additional Financing, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/Indonesia-Emergency-Response-to-COVID-19-Program-Additional-Financing.html>

AIIB (2021o), Mongolia: Support for COVID-19 Vaccine Delivery in Mongolia under the Asia Pacific Vaccine Access Facility, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/Mongolia-Support-for-COVID-19-Vaccine-Delivery-in-Mongolia-under-the-Asia-Pacific-Vaccine-Access-Facility.html>

AIIB (2021p). Georgia: TBC Bank COVID-19 Credit Line Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/Georgia-TBC-Bank-COVID-19-Credit-Line-Project.html>

AIIB (2021r), Türkiye: Eximbank COVID-19 Credit Line Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/Turkey-Eximbank-COVID-19-Credit-Line-Project.htm>

AIIB (2021s), Sri Lanka: COVID-19 Emergency and Crisis Response Facility, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/approved/Sri-Lanka-COVID-19-Emergency-and-Crisis-Response-Facility.html>

AIIB (2022a), Extension of the COVID-19 Crisis Recovery Facility, February, 24, 2022, https://www.aiib.org/en/policies-strategies/COVID-19-Crisis-Recovery-Facility/_download/AIIB-COVID-19-CRF-Extension-Paper_public-disclosure.pdf

AIIB (2022b), Uzbekistan: Advancing Uzbekistan Economic and Social Transformation Development Policy Operation, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2022/approved/Uzbekistan-Advancing-Uzbekistan-Economic-and-Social-Transformation-Development-Policy-Operation.html>

AIIB (2022c), Project Summary Information: Uzbekistan: Advancing Uzbekistan Economic and Social Transformation Development Policy Operation, Beijing: China, https://www.aiib.org/en/projects/details/2022/_download/uzbekistan/AIIB-Uzbekistan-000681-PSI-Advancing-Uzbekistan-Economic-and-Social-Transformation-Development-Policy-Operation.pdf

AIIB (2022d), Bangladesh: Strengthening Social Resilience Program (Subprogram 2), <https://www.aiib.org/en/projects/details/2022/approved/Bangladesh-Strengthening-Social-Resilience-Program-Subprogram-2.html>

AIIB (2022e), China: Haier Social Infrastructure Leasing, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2022/approved/China-Haier-Social-Infrastructure-Leasing.html>

AIIB (2022f), Türkiye: COVID-19 Vaccine Project under the COVID-19 Crisis Recovery Facility, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2022/approved/Turkey-COVID-19-Vaccine-Project-under-the-COVID-19-Crisis-Recovery-Facility.html>

AIIB (2022g), Cambodia: Emergency and Crisis Response Facility, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2022/approved/Cambodia-Emergency-and-Crisis-Response-Facility.html>

AIIB (2022h), Cambodia: Cambodia PRASAC COVID-19 Response Facility, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2022/approved/Cambodia-PRASAC-COVID-19-Response-Facility.html>

AIIB (2022i), India: Responsive COVID-19 Vaccines for Recovery Project, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2022/approved/India-Responsive-COVID-19-Vaccines-for-Recovery-Project.html>

AIIB (2023), Philippines: Post-Covid-19 Business and Employment Recovery Program - Subprogram 1, <https://www.aiib.org/en/projects/details/2023/approved/Philippines-Post-Covid-19-Business-and-Employment-Recovery-Program-Subprogram-1.html>

Atlı, Altay/Akar, Zeynepcan (2020), “China’s Relationship with the Liberal International Order: The Case of the Asian Infrastructure Investment Bank”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* (Cilt. 8, Özel Sayı) e1–e21.

Brombal, Daniele (2018), “Planning for a Sustainable Belt and Road Initiative (BRI): An Appraisal of the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) Environmental and Social Safeguards”, Wenhua Shan/Kimmo Nuotio/Kangle Zhang (Eds), *Normative Readings of the Belt and Road Initiative* (New York: Springer International Publishing): 129-145. DOI:https://doi.org/10.1007/978-3-319-78018-4_7

Bustillo, Ricardo/Andoni, Maiza (2018), “China, the EU and Multilateralism: the Asian Infrastructure Investment Bank”, *Revista Brasileira de Política Internacional* (Volume:61,Issue.1) 1-19. DOI: <http://dx.doi.org/10.1590/0034-7329201800108>

- Cai, Kevin G. (2018), “The One Belt One Road and the Asian Infrastructure Investment Bank: Beijing’s New Strategy of Geoeconomics and Geopolitics”, *Journal of Contemporary China* (Volume:27, Issue.114) 831–47. DOI: 10.1080/10670564.2018.148810
- Cammack, Paul (2006), “The Politics of Global Competitiveness” Papers in the Politics of Global Competitiveness, Manchester Metropolitan University (Issue.1) <https://e-space.mmu.ac.uk/6190/1/The%20Politics%20of%20Global%20Competitiveness.pdf>
- Cammack, Paul (2009a), “All power to global capital!”, Discussion Paper Institute for Global Studies, Manchester Metropolitan University (Issue.10), <https://e-space.mmu.ac.uk/67573/1/All%20Power%20to%20Global%20Capital.pdf>.
- Cammack, Paul (2009b), “Poverty Reduction and Universal Competitiveness”, *Labour, Capital and Society* (Volume:42, Issue.1-2), 32-54, <https://e-space.mmu.ac.uk/id/eprint/92096>.
- Cash, Joe (2023), “AIIB says review finds Chinese Communist control charge unfounded”, July 7, 2023, <https://www.reuters.com/markets/asia/aiib-refutes-allegations-over-chinese-communist-party-control-2023-07-07/>
- China Daily (2023), “Politically motivated claim to discredit AIIB”, <https://www.chinadaily.com.cn/a/202306/15/WS648b03f3a31033ad3f7bc7db.html>
- Chow, Daniel C. K. (2016), “Why China Established the Asia Infrastructure Investment Bank”, Public Law and Legal Theory Working Paper Series, The Ohio State University Moritz College of Law (Issue.333), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2737888
- Creutz, Katja (2022), “The Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) and Rights Protection: Revisionist or just Another Kid on the Block?”, *The International Journal of Human Rights* 1-26. DOI: 10.1080/13642987.2022.2033727
- Çaşkurlu, Sibel (2022), “Küresel Ekonomik Düzen Değişirken Yeni Kuralları Belirleme Yarışı: Çin’in Hegemon Olma Denemesi”, *Fiscaeconomia* (Cilt:6,Sayı.3) 1389-1418.

Davis, Mike (2006), *Gecekondu Gezegeni* (İstanbul: Metis Yayınları, 2. Baskı) (Çev: G. Koca).

Gabusi, Giuseppe (2017), “‘Crossing the River by Feeling the Gold’: The Asian Infrastructure Investment Bank and the Financial Support to the Belt and Road Initiative”, *China and the World Economy* (Volume:25,Issue.5) 23–45

Gökbayrak, Şenay (2022), “Zor Zamanlarda Sosyal Güvenliği Yeniden Düşünmek Sosyal Güvenlik ve Gelirin Yeniden Dağılımı”, *Çalışma ve Toplum* (Cilt:1, Sayı.72) 107-142.

Gu, Bin (2017), “Chinese Multilateralism in the AIIB”, *Journal of International Economic Law* (Volume:20,Issue.1) 137- 158. DOI: doi:10.1093/jiel/jgx006

Güngen, Ali R. (2023), “New Multilateral Development Banks and Green Lending: Approaching Scalar Complexities in the Global South”, *Development and Change* (Volume:54,Issue.2) 251–279. DOI: 10.1111/dech.12755

Haga, Kai Y. A. (2021), “The Asian Infrastructure Investment Bank: A Qualified Success for Beijing’s Economic Statecraft”, *Journal of Current Chinese Affairs* (Volume:50,Issue.3), 391-421. DOI: 10.1177/18681026211046967

Hanlon, Robert J. (2017), “Thinking about the Asian Infrastructure Investment Bank: Can a China-Led Development Bank Improve Sustainability in Asia?”, *Asia & the Pacific Policy Studies* (Volume4,Issue.3) 541–554. DOI: doi: 10.1002/app5.186

Humphrey, Chris (2020), “From Drawing Board to Reality The First Four Years of Operations at the Asian Infrastructure Investment Bank and New Development Bank”, Working Paper of the G-24 & Global Development Policy Center of Boston University (April 2020). DOI: <https://doi.org/10.3929/ethz-b-000411422>

Ito, Takatoshi (2015), “The Future of the Asian Infrastructure Investment Bank: Concerns for Transparency and Governance”, Occasional Paper Series, Columbia Business School Center of Japanese Economy and Business <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/D8WS8SFD>

- Jones, Lee/ Zeng, Jinghan (2019), “Understanding China’s ‘Belt and Road Initiative’: Beyond ‘Grand Strategy’ to a State Transformation Analysis”, *Third World Quarterly* (Volume:40,No.8) 1415–1439. DOI: <https://doi.org/10.1080/01436597.2018.1559046>
- Kämpf, A. (2016), *New Environmental and Social Standards at the World Bank and the AIIB: Consequences of the New Standards for Ensuring Respect for Human Rights*, Berlin: Deutsches Institut für Menschenrechte. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-48706-7>
- Kapur, Devesh./Lewis, John P./Webb, Richard (1997a), *The World Bank: Its First Half Century* (Volume:1) (Washington D.C.: Brookings Institution Press) <https://documents1.worldbank.org/curated/en/313081468322727631/pdf/578750PUB0v10W10Box353775B01PUBLIC1.pdf>.
- Kim, Jisan (2016), “Regulating Economic Development: Environmental and Social Standards of the AIIB and IFC”, <https://harvardilj.org/2016/04/regulating-economic-development-environmental-and-social-standards-of-the-aiib-and-the-ifc/>
- Kim, Dong Kyu/ Lee, Jaemin/ Woo, Byungwon (2021), “Institutional Rigidity of the Bretton Woods Institutions, Domestic Politics of the U.S. and the Establishment of the Asian Infrastructure Investment Bank”, *The Korean Journal of International Studies* (Volume:19,Issue.1) 105-132. DOI: <https://doi.org/10.14731/kjis.2021.04.19.1.105>
- Kim, Hun/Mu, Zhaojing (2022), “Opportunities for Social Infrastructure Operations at AIIB”, October 25, 2022, <https://www.aiib.org/en/news-events/media-center/blog/2022/Opportunities-for-Social-Infrastructure-Operations-at-AIIB.html>
- Kim, Jim Y. (2012a), *The Annual Meeting Plenary Session, Presidential Speech*, Washington D.C.: World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/117961468179640518/Remarks-as-prepared-for-delivery-World-Bank-Group-President-Jim-Yong-Kim-at-the-annual-meeting-plenary-session>
- Kim, Jim Y. (2012b). *Press Conference with World Bank Group, Presidential Speech*, Washington D.C.: World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/382001468185397034/Press-conference-with-World-Bank-Group-President-Jim-Yong-Kim>

Kon, Michael/ Hsu, Shu-Ming/ Kung, Long-Sheng (2016), “Why Did China Take One Belt and One Road (OBOR) Strategy and Initiate The Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)?”, *International Journal of Economics, Commerce and Research (IJEER)* (Volume:6,Issue.2) 39-54.

Kuşku Sönmez, Eda (2020), “Çin’in Bölgesel Hegemonya Araçları Olarak Asya Pasifikte Uluslararası Örgütler”, *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi* (Cilt:3,Sayı.6) 33-53.

Liu, Weidong/Dunford, Michael (2016), “Inclusive Globalization: Unpacking China’s Belt and Road Initiative”, *Area Development and Policy* (Volume:00,Issue.00) 1-18. DOI: 10.1080/23792949.2016.1232598

Malpass, David (2021b), Remarks at the Human Capital Conclave, Delivered April 5, 2021, Washington D.C.: World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35399>

Morris, David (2020), “Asian Infrastructure Investment Bank”, In Romaniuk, S./Thapa, M./ Marton, P. (eds), *The Palgrave Encyclopedia of Global Security Studies* (Palgrave Macmillan, Cham) 1-10. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-74336-3_637-1

Morris, David (2021), “Geopolitical Shift at a Time of Covid-19 and the Asian Infrastructure Investment Bank: A Case Study of Chinese innovation in Multilateralism”, *Society and Economy* (Volume:43,Issue.3) 208–226. DOI: 10.1556/204.2021.00003

Özügürlü, Metin (2003), “Sosyal Politikanın Dönüşümü ya da Sıfatın Suretten Kopuşu”, *Mülkiye Dergisi* (Cilt: 27, Sayı: 239) 59-74.

Radavoi, Ciprian N./Bian, Yongmin (2018), “The Asian Infrastructure Investment Bank’s Environmental and Social Policies: A Critical Discourse Analysis”, *Journal of International and Comparative Social Policy* (Volume:34,Issue.1) 1-18. DOI: 10.1080/21699763.2017.1372301

Shao, Mengqi./Mullins May Ten/ Xie Linjun (2021), “Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)’s Sustainable Safeguard Mechanism on Energy Projects”, *Energy Strategy Review* (Issue.38), 1-13. DOI:<https://doi.org/10.1016/j.esr.2021.100711>

- Strand, Jonathan R./ Flores, Eduardo M./ Trevathan, Michael W. (2016), “China’s Leadership in Global Economic Governance and the Creation of the Asian Infrastructure Investment Bank”, *Rising Powers Quarterly*, (Volume:1,Issue.1) 55-69.
- Şimşek, Orhan (2019), “Küreselleşmenin Dönüşümü ve Çin’in Rolü”, *Sosyoekonomi* (Cilt:27,Sayı.40) 185-196.
- Türel, Oktar (2021), *Küresel İktisadi Tarihçe: 1980-2009* (İstanbul: Yordam Kitap, 1. Baskı).
- Uhlen, Anders (2019), “Legitimacy Struggles in Global Governance: Legitimation and Delegitimation of the Asian Infrastructure Investment Bank”, *SAGE Open* (July-September 2019) 1–14. DOI: 10.1177/2158244019870203
- Wang, Wawa (2023), “Indonesia’s Mandalika Project Reveals the Dark Side of AIIB Lending”, *The Diplomat*, July 01, 2023, <https://thediplomat.com/2023/06/indonesias-mandalika-project-reveals-the-dark-side-of-aiib-lending/>
- Wang, Zhaohui (2017), “The Economic Rise of China Rule-Taker, Rule-Maker, or Rule-Breaker?”, *Asian Survey* (Volume:57,Issue.4) pp. 595–617. DOI: <https://doi.org/10.1525/AS.2017.57.4.595>
- World Bank (2010), *The World Bank Annual Report 2010: Year in Review*, Washington, DC.: World Bank.
- World Bank (2012). *World Development Report 2013: Jobs*, Washington D.C.: World Bank.
- Xu, Junhao M. (2020), “How the Asian Infrastructure Investment Bank Challenges the World Bank: A Comparative Case Study of Road Projects in Gujarat, India”, *NYU Abu Dhabi Journal of Social Sciences* (September 2020) 1-7. https://sites.nyuad.nyu.edu/jss/wp-content/uploads/2020/09/JSS_Paper_AIIB_author-confirmed.pdf
- Yamak, Sinan C. (2021), “China’s Proactive Strategy to Breach the Turn in Global Economic Order: Placing the Belt and Road Initiative in Between Globalization and Regionalization Trends”, *Journal of International Studies* (Volume:5,Issue.2) 96-104.

Yeo, Yookyung (2018), “China’s Policy of “Going Out” 2.0: Ideas, Interests, and the Rise of the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)”, *The Korean Journal of International Studies* (Volume:16,Issue.3) 367-387. DOI: <http://dx.doi.org/10.14731/kjis.2018.12.16.3.367>

Yu, Hong (2017), “Motivation Behind China’s ‘One Belt, One Road’ Initiatives and Establishment of the Asian Infrastructure Investment Bank”, *Journal of Contemporary China* (Volume:26,Issue.105) 353-368. DOI: 10.1080/10670564.2016.1245894

Zabcı, Filiz (2017), *Dünya Bankası Yanılsamalar ve Gerçekler* (İstanbul: Yordam Kitap, 2. Baskı).

Zoellick, Robert, B. (2009), “Kriz Sonrası Dünya Bankası Grubu”, Presidential Speech, Washington D.C.: World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/399591522060735514/Kriz-Sonrası-Dünya-Bankası-Grubu>.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html>

<https://www.aiib.org/en/about-aiib/index.html>

<https://www.aiib.org/en/about-aiib/who-we-are/role-of-law/index.html>

<https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/senior-management/index.html>

<https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html>

<https://www.aiib.org/en/projects/list/index.html?status=Approved>

<https://www.aiib.org/en/projects/summary/index.html>

<https://www.aiib.org/en/news-events/news/2017/World-Bank-and-AIIB-Sign-Cooperation-Framework.html>

<https://www.aiib.org/en/news-events/news/2022/AIIB-Expands-COVID-19-Crisis-Recovery-Facility-to-USD20-Billion.html>

<https://www.aiib.org/en/news-events/annual-report/2021/home/index.html>

<https://www.aiib.org/en/policies-strategies/COVID-19-Crisis-Recovery-Facility/index.html>

<https://www.aiib.org/en/what-we-do/investment-operations/social-infrastructure-department/index.html>

<https://www.imf.org/en/About/executive-board/members-quotas>